

SLOVAN



MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO



LETO XIII. - 1915. - ŠT. 2.

UREJA MILAN PUGELJ.

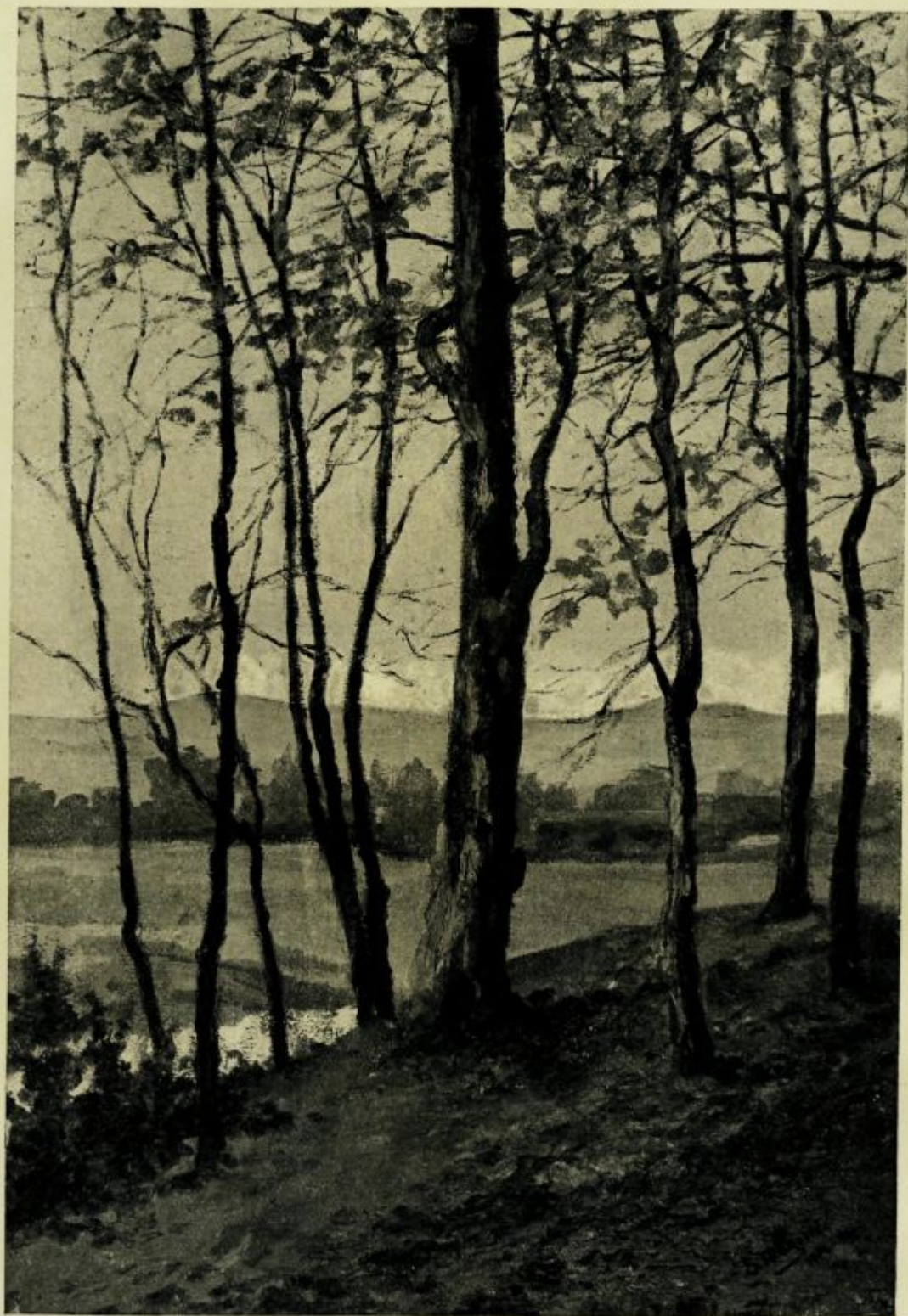
TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Milan Mrak, Ivo Šorli	33	Kuhinja pri kraljici Gosji Nožici.	
Tovarna. Janko Samec	37	Anatole France. Prevel Oton Žu-	
Filozof. Dr. Ivan Lah	38	pančič	56
Kaj je? R. R. Rovanov	39	Listek	63
Ubožna vas. Janko Samec	39	Književnost: Dr. Ivan Prijatelj: Janko Kersnik,	
Noči brez pokoja. Pavel Golia	40	njega delo in doba. Zapiski: Božična razstava	
A. G. Matoš. Dr. Fr. Ilešič	42	slovenskih umetnikov. Dobrodelni koncert Glasbene	
Janovo. Vladimir Levstik	46	Maticice. „Novi Akordi“. Anton Verovšek. Prevod	
Bojna pesem. Fl. Golar	50	romana Anatola France. Corrigenda. — Naše slike:	
Anatole France. Dr. Vinko Zupan	51	Srečko Magolič st., Jesen. (Umetniška priloga.)	
		Fran Klemenčič, Portret gospoda G. Gvidon Birolla,	
		Nature morte. Fran Klemenčič, Portret gospe K.	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
==== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.



Srečko Magolič st.

Jesen.



Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

I. del.

I. poglavje.

Milanu Mraku je tekla zibelka na veseli Grahovini: visoka, bela hiša na holmcu z obširnimi gospodarskimi poslopji, rdeče strehe, vse lepo na pol potopljene v zelene vrhove orehov in lip in tuintam iz vsega smel topol, — šopek iz živih rož, roženkravta in vršičkov rožmarinovih. Spodaj čedna vas, a cerkveni stolp tam zadaj, da vidiš od tod naravnost na uro in v lini gibanje zvonov; vse tja v dalje drug ob drugem bolj in bolj ozki, rjavi, rumeni, rdečkasti, zeleni pasovi plodnih njiv in sočnih travnikov; gori nad vsem pa tisto veselo, južno nebo, ki ni niti oblačno žalostno, ko človek dobro ve, da mu je barva vedrina in vse drugo le mimogrede... Spusti v romanski cerkvi vse zavese, — temo si napravil, nisi ubil luči!

In to svetlo nebo je sijalo nad Milanovo zibelko in dete je grabilo z debelima ročicama v modrino in žejno so pile njegove velike, rjave oči žarke milosti božje.

In njegova mama, lepa mlada mama, je prihajala vsako toliko iz hiše, je Milančka vzdigala na roke in ga je ujčkala proti nebu: više, Milanček, vedno više, uj-ca-ca! In Milanček je vriščal kakor ptička in je širil ročice in z lahkim srčecem vred bi bil hotel zleteti v zrak... Ah, in ko so se zvonovi v lini zamajali, se je Milanček široko zagledal tja in je zaploskal potem z ročicama, da se je mamica glasno zasmejala. Smejala se je mamica, smejal se je Milanček, smejali so se zvonovi...

In v samem smehu in veselju je prišel čas, ko je moral Milan v šolo. Tam, oni kodrolašček

je! Saj so mu zrastle tudi očke z glavico: za celo srce jih je. Ne samo matino, tudi gospodična učiteljica strmi vsa zaverjena vanje. Že pred pragom ga čaka, prime ga za ročico in ga pelje sama v razred.

Pa ni samo lepa, tudi brihtna glavica je Milanček. In ker mu je oče veleposestnik, ni dvoma, da bo nekdanj še gospod. Vse zna, na vsako vprašanje odgovori. In gospodična učiteljica se mu smeje. In Milanček se tudi smeje in v ličkah se mu delajo jamice, v očescih sami angelčki-krilatci. Ustka pa, debela in sočna, ustka so kakor same rdeče češnjice. Gospodična je zadnjič na hodniku pritisnila svoje nanje, da ga je skoraj zbolelo. A Milanček se je zasmejalo. In kakor mucek je predel, ko mu je šla gospodičina mehka ročica čez mehke laske.

Tudi gospod župnik je odločil, da bo fantek za šolo. Samo se mu bo učilo! In tako je bilo vse ljudsko šolanje le priprava za mestni pouk. Gospodična se je bila že drugo leto sama ponudila, da bo Milančka posebej učila. In šolarček je dobro vedel, da ga je sama milost, ko hodi v to vaško učilnico. Kdaj je on že vse to vedel in znal, kar je šlo drugim tako trdo v glavo!

In tudi drugi otroci so dobro čutili, da je Milanček že danes visoko nad njimi: Alo! Vojsko se gremo: seveda je Milanček komandant! Komandant je na konju. „Komu na hrbet hočeš sest, Milanček?“ Deset se mu jih ponuja za tovrno žival, deset hrbtov za sedjo!...

In res je končno prišel važni dan: Milanček se napravlja v mesto! Na mehkem sedežu lahke kočije sedi, — kakor blisk zdrčijo spočiti konjički, ko jih oče izpusti! Mamica mu je naložila vseh

dobrot: sočnega grozdja, zlatih breskev in sladkih potic v predal pod sedlom, gospod župnik stoji tam in se prijazno in spodbudno smehlja, gospodična učiteljica si briše lepe oči, gospod učitelj mu je sam ovil plašček okrog nožic, čeprav sije solnce z vedrega neba in se vsa daljina iskri.

Zaškrtalo je in konjička sta potegnila...

„Nič ne jokaj, Milanček! Drugi teden ti pripeljem zopet grozdja in breskev!“ pravi mamica. In potem si dne levico nad oči in gleda za vozom... Zdaj sta konjička že v vasi... z vseh okenj pozdravljajo ljudje... Zdaj sta jo zavila po beli cesti med njivami... in zdaj se zavije pot za brdo, v gozdiček malih breskev, mandljev in fig...

„Da bi se nekdam vrnil kot pravi gospod!“ vzdihne mati in se počasi obrne.

„Bog daj!“ pokima gospod župnik in napravi križ tja proti gozdičku, kamor je bila ravno izginila kočija.

II. poglavje.

O Gorica, sestrice, ljubica, kako si bela in čista! Ulice bele in čiste in srca bela in čista. In ljubezen živi tu od samih solnčnih žarkov in belih cvetk!

In vse je v tebi zaljubljeno, pametnik in nespametnik, revež in bogataš, mlad in star, deklič in fantič, — zrak je tak...

Milan je to občutil, ta zrak, komaj da je v goriških ulicah dobro shodil. Pa je prišel tudi od vseh zaljubljenih ulic v najbolj zaljubljeno — v preljubo Svetantonsko ulico!

In že v tretji šoli je začel čitati hudo zaljubljene stvari. Čital pa jih je na oknu in je od tod pogledoval na ulico, ki se je po njej sprehajala zaljubljenost: spodaj višji gimnazijci, gori po vseh oknih cvet pri cvetu, polno prelepih dekliških glav. — Četrto leto pa je stopil sam na cesto, — po starih postavah za celo leto prezgodaj.

Pa ni mogel zdržati več gori na oknu. Ljubezen je klicala presladko!... Zakaj kakor je droben tisti šolskodomski drobiž, ki se od desete dopoldanske ure dalje vsako toliko usuje žvrgoleč na ulico, zaljubljeno že zna gledati... In Milana je iskalo že sto in sto takih sladkih, zaljubljenih očk. Kdo pa je imel lepše kodrčke na glavi, kdo večje in bolj žametne oči, kdo vitkejšo postavu, kdo tako lepo, svilenno kravato, lično ob-

leko in svetle, rumene čeveljčke z velikimi pentljami. In ko so ga še naenkrat začeli višegimnazijci, — veliki petelini malega petelinčka, — preteče obkrožati, toliko bliže so se drobna devojska srčeca — zavidanja vredna telesna straža! — strnila okrog ogroženega Milana. Pa saj to je tudi res prav njihov fant: še za nobeno kandidatino z učiteljišča, — priznana višegimnazijska posest, — se ni bil ozrl, — kaj torej hočete nenasitneži od njega?

Pa Milan je na svojo nesrečo stopil morda res prezgodaj na cesto in mogoče, da se je ravno zato razvila v njem kal poznejših zmot: ko še ni razumel, da so vsi topli pogledi njegovih zalih prijateljic uprti vanj občudujoče in ne sočutno, ko še ni razumel, da ga iščejo radi njegovih kodrov in oči, in ne radi preganjanja, ki ga trpi.

Pa si bo li že izbral katero, — bo li že kateri teh belih golobic pomignil, da si je njo izvolil in nobene druge?... Ali bo napisal droben listek in jo počakal zvečer za vrati njene veže, da ga ji stisne v ročico?... In drugi dan bi jo šel na ulico čakati, samo njo, in ona bo vedela, da je prišel samo radi nje...

Ne, tako je zdaj Milanu po srcu ta stvar: na cesto bo hodil in bo čakal, da pridejo devojčice mimo. In kakor čmrliček po med: iz vseh očk poglede v srce, da bo prav sladko in gorko notri.

Ah, kako lahko si nasičeno v teh letih, nenasitno srce! Kaj bi postajal po vežah in govoril! Res, govoril bi o tem in onem, a nazadnje je le treba reči besedo o tem, kar se v ljubezni govori. Ali kako se to govori, kako se to reče?... In nazadnje se celo spodobi, da prosiš za poljub?... Pa kako je to potem?...

Oh, pogled, še tako vroč in globok, to je kakor dih... Beseda, še tako nežna in mehka, je kakor udarec: vsa tista zračna sladkost je razbita in zadel si nekam, da se vsa ta nadzemska muzika razzveni...

III. poglavje.

Kakor pa je bil Milan zaljubljenega srca, šole radi tega ni zanemarjal, in tudi za četrti razred so mu dali odlično spričevalo.

Ponosen kakor vsako leto ga je pripeljal oče skozi vas domov, a ljudje so se kar čudili, kakega fanta se je naenkrat napravil županov Milan: komaj šestnajst let, pa že tako visok in

postaven in skoro moški. V nedeljo po maši so bili vsi pogledi uprti vanj.

Milan je čutil to. Ali zdelo se mu je naravno; dolgo ga niso videli, pa ga gledajo, kako je zrastel. Tudi dekleta ga gledajo pač tako... Sicer ga čudno vznemirjajo njihove svetle, dražeče oči, — toda kaj bi hotele od njega te oči, če noče on ničesar od njih?... Kakor svetlejšje in večje zvezde na nebu miglja nekaj tam med množico pred njim, ali kak svet je to, — znan po imenih, a tako daleč in v vsem bistvu nepoznan?...

Pa se je zgodilo... po nerodnosti lastne matere se je zgodilo, da je naenkrat padel v sredo požara...

Leskarjeva Tinica je prihajala vsak dan gor k njim, zdaj s tem, zdaj z onim vzrokom... In opazil je bil tudi sam, da hodijo vedno za njim njene zelene oči... In bilo mu je vedno bolj tesno pri srcu ob tem... Posebno zadnjikrat, ko je prišla in je bil čisto sam doma... Ali je mama doma? je vprašala. In potem: Kaj pa tako sam počne? Ali tudi v mestu vedno le čita? Ali se ne vrti rajši okrog lepih gospodičen? Koliko pa jih že ima? Nobene? O, njej tega že ne bo pravil! Tak srčkan fant, pa da bi ne imel nobene...

Kaj bi človek odgovarjal na to? Čutiš, da ti gre vsa kri v glavo in da si zato še bolj neroden...

Tu ga je naenkrat rešila mati iz zadrege: prišla je bila vsa zasopla od nekod in je Tinico prav na kratko in silno neprijazno odpravila. Komaj pa je bilo dekle zunaj, da je moralo skoro gotovo še slišati, je vzkliknila mati vsa srdita: „Odkar si ti tu, je ta ženska neprestano pod nogami. Kaj ji ne znaš ti sam reči, da naj te ne požira tako z očmi? Saj vidi, da nisi tistih. Pa takega otroka hodi zapeljevat! In kako se šemi zdaj, — kakor kaka Tržačanka! Le še enkrat naj se prikaže čez prag!“

Zadnje besede in še razne nadaljnje je govorila mati že zunaj nekje po kuhinji. Milan pa je ostrmel... „A tako torej? Torej res?... Zaradi mene da je hodila... Zaradi mene...“

Polastil se ga je silen nemir. Nehote je vstal in gledal za deklico, ki je hitela dol proti vasi. In zdaj je naenkrat videl, kako je lepa, kako je vitka, kako ji pristoja tesno se je oprijemajoča, polgosposka obleka...

In zdaj je videl tudi njen obraz, z vse drugačnimi očmi ga je gledal... Te čudne asirske

oči, ta lepi nos z drhtečimi nosnicami, ta bela, podolgovata lica, te fine, nekoliko obilne ustnice z velikimi, belimi zobmi...

In ta topli mehki glas in čudno dražeči, nekoliko zagrljeni smeh!...

In te nežne roke s tenkimi, dolgimi prsti!

In vse to čaka njega, te ustnice, te oči, te roke, — vse to hrepeni, se steza po njem?...

Vrnil se je počasi k mizi, kjer je bila odprta knjiga, ki je bil ravno čital v njej. A gozd, ki ga je pisatelj ravno na tem mestu tako živo slikal, je bil naenkrat otrpnil in ugasnil, in mrtve so se pomikale osebe po njem...

Milan je zopet vstal in se je počasi vrnil k oknu.

Ali bi stopil precej dol v vas? Videl bi Tinico morebiti na oknu, — navadno šiva tam. In bi se ji nasmehnil in bi ji pokimal, da bi razumela, kako mu je radi matere težko. Mogoče da jo celo sreča.

Stresel se je in se je odpravil naglo dol. Kradoma se je ozrl v hišo, na okno, za hišo. Tinice ni bilo. Šel je do konca vasi, tam je dolgo časa govoril z nadučiteljem in se je potem počasi vračal. Tinice zopet ni bilo nikjer. V hišo ni smel, — mati bi zvedela gotovo takoj. Včeraj bi bil stopil noter, kakor je tolikokrat poprej in kakor v vsako drugo hišo, — danes ko ga vleče srce s tako silo, danes mora mimo! S težkim srcem se je vračal domov.

Tudi drugi dan jo je iskal zaman. Pa kako je to, kaj je, kam je izginila? A hrepenenje raste, raste, srce gori, žila bije, lahka mrzlica ga vsega stresa, snoči ni mogel skoro ničesar večerjati, danes opoldne se je moral opravičiti, da ga želodec boli; noge nočejo nikjer mirovati, ves čas silijo k oknu, od okna ven, pred hišo, a oči neprestano na eno točko: košček bele ceste pred Leskarjevo hišo in na prag pred njo. — Milan čuti v sladki grozi sam, da je neizrečeno zaljubljen. „To torej je ljubezen? To je ljubezen?“ so mu že stokrat zašepetale ustnice.

In hrepenenje raste, raste, srce gori, žila bije, noga pa hoče dol, dol, — danes že tretjikat. In po avemariji ne more zdržati več: da gre k nadučitelju po časopis in da pride takoj nazaj. Mati se nekaj čudi, on ne posluša več. Že hiti po hribu navzdol, kar po bližnjici. Doli na cesti pa se ustavi, da bi čim dalje trajala mimo ljube hiše pot.

V veži je že temno, za okni luč. Še teh pet korakov dalje, da vidi za hišo, drugače stopi noter, — naj se zgodi, kar se hoče!

Toda tam za hišo, tam hodi črna postava pod drevesi sem in tja in na roki se ji nekaj beli. Zdaj vidi: Tinica je in pobira perilo! Samo ga potegne tja in naenkrat stoji pred dekletom.

Tinica se zgane. Kljub poltemi ji vidi sedaj natanko v obraz, tako čudovito je bel... Oči so se ji razširile in zasvetile, ustnice se smehljajo.

„Tinica — — —!“

Glas se mu je raztrgal.

„Kaj je, Milan?“ Vpraša Tinica in besede spremlja pritajen smeh.

„Tinica, jaz te iščem že dva dni!“

Zopet oni smeh.

„O saj sem sama videla, da me iščeš...“ Milanu se stisne srce.

„Pa se mi nisi pokazala!“

„Je, da bo tvoja mati upila nad menoj!“ A tudi tu se Tinica smeje.

„Tinica!“ vzdihne Milan in potem za prvo ne ve, kaj bi še rekel. Rahlo se dotakne dekletove roke. In njena roka se dotakne njegove. In potem se je čudno mehko ovije, da se stisneta komolca... In ob svojem boku začuti njeno mehko telo, da ga strese vsega sladka groza.

„Pojdi zdaj, Milan!“ pravi Tinica naenkrat in ga odrine rahlo od sebe. „Lahko bi naju kdo videl!“

„Tinica, ali jaz ne morem živeti več tako! Kdaj se spet vidiva?“

Tinica se zopet tiho zasmeje.

„Dol pridi, pa se bova spet videla!“

„Tinica, saj veš, da bi mati — —?“

„Pa saj ne mislim, da pridi čez dan“, ga je Tinica naglo prekinila. „Zvečer pridi. Saj lahko prideš, če hočeš.“

Milan se je zdrznil. Moj Bog, kako se vse to naglo in samo od sebe vrši!

„Pa kje me boš čakala, Tinica?“

Glas mu je skoro odrekel od razburjenja.

„Saj veš, kje spim, — vidiš, to okno na to stran. Kamenček vrzi gor, ne bom spala. Pa previden bodi, da te kdo ne vidi. Pojdi po oni strani hriba dol in potem sem okrog in tu dol čez naš vrt. Pa kmalu pridi; saj gredo pri vas tudi zgodaj spat. Že grem, mati!“ je odgovorila klicu iz kuhinje in je porinila Milana naglo stran. „Kar tu gor pojdi, ne hodi na cesto več!“ je še tiho pristavila in je odhitela v hišo.

Milan je ostal še hip tam. Potem se je počasi obrnil gor proti domu.

„Kako se to vse hitro vrši, — kako se vse to hitro vrši!“ je ponavljal, in zobje so mu rahlo šklepetali.

Naglo je povečerjal, in mater je veselilo, da mu je šlo zopet tako v slast. Milan sam se je čudil. Kakor je bil sicer razburjen, — ona strašna peza je bila padla z njega. In kar se tiče jedi, — kakor da bi bila rekla duša telesu: midva sva zdaj vsak za sebe in vsak se svoje hrane naužij!

Po večerji so se kmalu porazgubili kakor vsak večer. Milan je slonel na oknu svoje spalnice v pritličju in čakal. Ura je bila odbila ravno devet, — še pol ure in potem pojde... Pa kako bo to?... Kaj se bo zgodilo?... Kaj bo iz tega?...

A ko je v zvoniku odbilo pol, — kakor da ga je poklicalo, jasno in odločno, se mu je zdelo, — je skočil naglo skozi okno in je hitel dol.

In pet minut pozneje se je priplazil pred Tiničino okno in je vrgel kamenček gor. Takoj se je okence malo odprlo, in tih smeh se je slišal izza njega.

Milan je čakal. Silno mu je utripalo srce in tesno se je stiskal k staremu deblu, da bi ga kdo ne videl.

Že čez hip je začul rahlo škrtanje vrat in je stopil naglo tja. Tinica je odprla toliko, da je mogel noter, in je potem tiho zaprla. Milan je začutil zdaj, da je poiskala njegovo roko in da mu je komaj slišno rekla: „Sezuj si čevlje!“ Ubogal je in je vzel čevlje v levo roko. Tinica ga je prijela za desnico in ga je potegnila za seboj. Stopal je za njo po veži, potem po stopnicah gor v nadstropje, zopet čez neki pod in naenkrat je stal v Tiničini sobi, — skozi okno je prihajalo malo svetlobe, in stopil je tja. Tinica je počasi zaklenila in je prišla bliže. Zasmejala se je in se je primaknila k njemu. Obe roki mu je potisnila pod pazduho in ga je potegnila k sebi, — bila sta enako velika, lice se je pritisnilo k licu... Milan je ves drhtel, celo zobje so rahlo šklepetali... Počasi je ovil tudi on roke okrog dekleta... Takrat je Tinica premaknila lice in je poiskala njegove ustnice.

Nad holme se je bil dvignil mesec in je posijal tudi v kamrico. Rahla svetloba je dahnila Tinici čez lice. In Milan je zadivljen gledal ta beli obraz in se ga ni mogel nagledati... „Ti

sladka pravljica, ti čarni sen!“ je šepetal in je stiskal dekle z vso silo k sebi.

Tinica se je molče smehljala. Naenkrat pa se ga je oklenila, da se mu je zvrtelo v glavi, in kakor v snu je čutil, da ga je rahlo potegnila s seboj, in da je sedel poleg nje na njeni postelji.

In odtlej je prihajal Milan vsaj vsak drugi večer.

Včasih so se Milanu same rajске sreče zameglile oči. „Preveč, preveč je bilo te sreče!... In tako brezkončno lepa, tako brezkončno čista je bila ta ljubezen kakor rajska bela lilija!... Samo srca so gorela, samo usta so se iskala, samo prsa so se gnetla k prsim... Preveč, preveč je bilo te sreče!“

In Milan si ni želel ničesar več, — samo tako da bi ostalo za vselej!...

„Tinica, moja nevestica, — saj me boš čakala? Saj tudi ti mene nikdar ne zapustiš?“ je strepetal nekoč, ko je mislil, da mu mora srce skoprniti, tak je bil ta njen poljub.

Tedaj pa ga je začudeno pogledala; in se je potem veselo zasmejala, — tako glasno, da se je prestrašila in je za hip poslušala, ali ni kdo čul na drugi strani veže. In potem se je zopet posmejala in je vzela Milanovo glavo in si jo je materinsko pritisnila na srce.

„Ti, norček, ti!“ mu je ljubeznivo šepetala. „Kako bi te čakala, — saj si še otrok, jaz pa stara ženska, štiri leta starejša od tebe.“

Milanu so te besede silno hudo storile. Dolgo je molčal in si je podpiral glavo z obema rokama. Ona pa ga je zibala kakor mati otroka in se mu je smehljala kakor otroku, ki zahteva neumne stvari. In da bi ga zopet potolažila, mu je položila glavo na zglavje in ga je stiskala k sebi.

„O vsaj še do drugih počitnic me počakaš, Tinica, kaj ne da me?“ je rekel otožno.

„Do drugih in do tretjih, — dokler boš hotel. Samo ne misli več na to!“

Milan je dobro vedel, da ima ona prav. Samo rekla naj bi ne tako... Take trde besede tako bole... Kako srce ima to dekle, da jih more izreči in se še smejati, ko vidi kako je njemu hudo?...

In strašno težko se je letos odpravljal v mesto. Že prav do zora je ostal pri Tinici zadnjo noč. Solze so se mu ulile po licu, ko jo je zadnjič pritisnil na srce. Ona pa ga je molče gledala in mu je s čudnim nasmehom gladila lase. In celo noč je bila videti vesela, ko je njemu pokalo srce. In dražila ga je, da si bo zdaj izbral mestno gospodično in da jo bo pozabil že čez kratek čas, — a pri tem niti žalostna ni bila... Kako bi človek to razumel?...

Doli pod njenimi vrati, ki so se tiho zaprla za njim, je Milan globoko vzdihnil. In čakal je, ali se okence morda vendar še enkrat ne odpre.

A čakal je zaman.

(Dalje prihodnjič.)

Tovarna.

Uro za uro se gibljejo kolesa
motorjev in pasovi transmisije
pojó otožnomračne melodije,
da v ritmu njih se klanjajo telesa

ljudi, zakletih med te vlažne zide,
kjer ginejo moči jim mlade
daleč od življenja in naslade...
Tam čakajo, da iz daljave pride

dobrotna smrt, ki vsako bol uteši
in vse jih pekla na tem svetu reši...
Joj, kolikrat sem jaz jih gledal take,
zaman proseč: »Pospeši, smrt, korake!«

Janko Samec.



Filozof.

Spisal dr. Ivan Lab.

V parku sedita gospod Milan, filozof v prvem letu, in gospodična Mici, hčerka davkarjeva. Dan je jasen, pomladanski; iz zemlje, grmov in dreves brsti prvo cvetje; solnce sveti nad vejami z mamljivo gorkoto, ptiči pojo po drevesih.

Gospod Milan in gospodična Mici sta stara znanca; zrastle sta skupaj. Toda prej je bilo drugače, v onih otroških letih; sedaj se jima zdi, da se je vse izpremenilo; gospodična Mici ima že dolga krila, in gospod Milan je med tem že videl svet, veliko mesto, univerzo. Njegovo vedenje je bolj moško, resno. Ponosen je na svojo filozofijo; tudi brke so mu pognale in lase ima nekoliko daljše.

„Kako je vse drugače!“ govori. „Prejsmo bili tako otročji, a sedaj ima svet popolnoma drugo lice. Ali se vam ne zdi tako, gospodična Mici?“

Gospodična Mici se nekoliko zamisli. Njej se ne zdi, da se je mnogo izpremenilo.

„Vi morebiti ne čutite tega“, nadaljuje študent, „ampak ko človek vidi veliko mesto, se mu zdi doma vse tako majhno, malenkostno, ozko, mrtvo...“

„Zakaj?“ vpraša gospodična Mici.

„Tako. Ako človek vidi ono življenje, misli, da ljudje tu ne znajo živeti. Tam v velikem mestu, je vse drugače. Ko bi vi vedeli...“

„No, pripovedujte, gospod Milan;“ pravi gospodična Mici s tihim glasom. Zgodilo se je prvič, da ga je imenovala „gospod Milan“, ker je mislila, da se tako spodobi filozofu.

„Veste, gospodična, svet živi danes popolnoma drugače nego prej. Morale ni več. Vsi hočejo živeti proti morali. Saj veste, kaj je to morala.“

„Vem...“ pritrdi gospodična Mici.

„Torej vidite; danes imajo ljudje druge principe. Saj veste, kaj so principi.“

„Vem, vem,“ pritrdi Mici.

„Torej principi so drugi. Včasih se je reklo: ne grešiti, danes se pravi: greši, kolikor moreš.“

Gospodična nemirno brska z nogami po tleh.

„Zdi se tako, kakor da tudi idealov ni več,“ nadaljuje študent, „saj veste, kaj so to: ideali!“

„Vem, vem,“ odgovori Mici. Postalo ji je nekako tesno pri tem pogovoru, ker ni vedela, kaj hoče študent povedati. Vendar jo je zanimalo veliko mesto in tisto neznano življenje.

„Vem,“ nadaljuje študent, „vam se zdi to čudno. Človek živi v malih razmerah, v zastarelih razmerah, v zastarelih nazorih kakor stari idealisti. Dandanes ni več idealistov. Tam zunaj so moderni ljudje. Tudi jaz sem bil idealist, a so me naučili... Dandanes živi vsak, kakor hoče. Čim lepše, tem boljše. Življenje je najlepša umetnost. Zato skuša vsak živeti kolikor mogoče lepo. Moderni ljudje so pravi mojstri življenja. Jaz sem stanoval skupaj s starejšim študentom. On me je naučil, kako je to. Življenje samo je pusto in prazno, je rekel. Glavna stvar je, kaj človek naredi iz njega. Vsak ima to, kar vzame; zato je največja umetnost, krasti življenju najlepše trenutke. Življenje je bogato — ampak krasti je treba. Tako je mene učil oni študent. Pozneje sem sam spoznal, da je tako. Mi vsi smo tatovi življenja, in čim bolj kdo krade, tem več ima...“

Gospodična gleda v tla in ne ve, kaj bi odgovorila.

„Vem,“ nadaljuje študent, „vi ste še mladi, čitate romane, mislite še po starem, toda življenje gre naprej in človek mora iti z njim. Zato je sedaj drugače — lepše nego kdaj poprej. Včasih je bilo življenje kakor paradiž, obdan z ograjo morale. In ljudje so hodili zunaj po trdih pustih cestah in so sanjali o paradižu. Bili so idealisti. Toda pozneje so spoznali, da je prazna vsa tista pot sanj in hrepenenja. Ako je paradiž, čigav je paradiž? Ali ni naš? Ali ni zato, da ga uživamo? In so šli in so podrli ograjo. Bilo je tako, kakor takrat v raj, ko je Eva... Ampak ne mislite, da je prišlo potem kesanje. Čemu? Ako je življenje,

ali nimamo pravice do njega? Zato, vidite, so kradli. To je samo beseda, kajti vzeli so pravzaprav to, kar je bila njihova last. Ali ne mislite, da je bilo prav tako?"

Mici gleda v veje, kjer se spreletavajo ptiči, in se ji zdi, da govori gospod Milan zelo čudno, skoraj dolgočasno.

„Vidite,“ nadaljuje filozof „v naravi se najlepše vidi, da ima vsak pravico do življenja. Kaj mislite: oni, ki so obdali paradiž z ograjo, so hoteli gospodovati nad drugimi: to smeš in tega ne smeš. Kakor da bi oni delili darove. Zato so se ljudje uprli. Toda življenje kakor skopuh — sedi na svojem bogastvu in ne da nikomur ničesar; treba ga je prevarati: in to je umetnost! Ukrasti mu je treba, kar ima v sebi krasnega. Zato danes krademo — to je moderni svet. Mladost, sila, krasota — vse to je naše... O, ko bi vi videli, kako je ob sedanjem času v velikem mestu: park za parkom, vse polno cvetja in po stezah vse živo: mladi ljudje po klopih... In zvečer, ko se stemni — vse polno življenja. Vse krade..."

Mici se smehlja in nemirno brska z nogami po tleh, menca z rokami in ne ve, kam bi pogledala.

„Vam se zdi vse to smešno,“ pravi študent, „vem, zdi se vam mogoče neverjetno ali nerazumljivo. Težko si je vse to misliti: iz knjig

se ne da učiti življenja; treba ga je videti. Tudi meni je bilo tako: moj tovariš, oni stari študent, mi je dal knjige; smejal se je moji naivnosti; a pozneje, ko sem videl, sem spoznal. Tudi jaz sem hodil kakor v sanjah in sem gledal življenje iz daljave; naenkrat pa je prišlo vprašanje: čemu je vsa ta krasota? Ali ni zato tu, da uživaš? Tako je prišlo spoznanje. Kako bi vam to povedal? Vidite: neka razlika je v tem: da ima človek vsega dovolj, ali da krade. Zadnje je lepše, ima svoj poseben čar, kakor da je izraz naše kljubovalnosti: tako hočem in ne drugače. Ali se vam to ne zdi lepo?"

Gospodična se še vedno smehlja in gleda z nemirnimi očmi po gaju. Njeno lice je zardelo, ustne ji trepečejo in v prsih ji je tako tesno, polno.

„Vi mogoče vsega ne razumete,“ pravi študent, „tudi vam sedaj še ni treba — ampak za nas je to drugače. Vidite, v takem lepem gaju se človek spomni na vso ono polnost življenja, na vso krasoto, bogastvo in zdi se mu, da bi kradel..."

Študentu se v čudnem ognju zažare oči.

Gospodična Mici se smeje.

„Zakaj se smejete, no, zakaj se smejete?“ vprašuje študent.

Mici povesi glavo in vpraša s tihim glasom: „Zakaj torej ne kradete?"

Kaj je?

Kaj je? — Nič! Le verujte, gospodična: z nočjo se druží dan in z dnevom noč; z boljjo se druží vrisk razkošne sreče; povest pričanja: „Bilo je nekoč..."

Kar je sedaj, kar je bilo, kar bode, utone v večnost — in samo smehljaj prevaranja ostane. — A zato čemu naj kolnemo peklò in raj?

R. R. Rovanov.

Ubožna vas.

Noč je že polje in vas vso objela,
kot da zakriti ubožne te hiše
s plaščem usmiljenja zdaj bi hotela.
Trže v njih jok se... in tiše in tiše

z oken oglašajo bolni se vzdih
prsi izmučenih v delu do smrti,
dokler v mrakove skrivnostne na vrti
ne potopijo se težki in tibi...

Janko Samec.



Noči brez pokoja.

Iz žalostnih večerov pelje lestva
v razkolništva prepade in razdvoja,
kjer noč v naročju hladnem brez pokoja
in brez ljubezni svojo deco pestva.

Sprt z zvezdami in z vsem sprt, kar odseva,
odšel sem znatiželjnega keraka
po čudapolni poti v carstva mraka,
v ta zagonetna carstva onkraj dneva.

Nemirna, tajna slast je bila z mano,
ugank in dvomov polna slast človeka,
ki se udobnosti navad odreka
ter v negotovost gre, s temo obdano.

In bila z mano je zavest skeleča,
da moja polja niso obrodila,
in nada, da usoda me nemila
ne bo spoznala, če me v temi sreča.

* * *

Moj bog, glej, noč me krog in krog obdaja,
v notranjost le še vidita očesi,
kjer vse nasilna volja raztelesi,
kar se zgodilo je, kar se dogaja.

In polno mržnje se vsesa vprašanje
v srce nestalno, v varane možgane –
in v hipu vse skrivnosti so izdane,
obsojene vse misli, želje, sanje,

obsojeno vse delo, vse početje,
brez vednosti, kar leta so dognala,
in kar je duša najbolj negovala,
dodobrega osmešeno: zavzetje.

Oteti pa ničesar ni mogoče.
Še k prošnji, prav na dnu srca goreči,
priplazi se, kot favn k devici speči,
spoznanje trpko razočarujejoče.

O tožbe v oblačilih iz baržuna
s pobeljenimi, čednimi obrazi,
o hitri sklepi v mrzlični ekstazi
brez treznega načrta, proračuna,

stremljenja v visočine brez podlage,
upi brez dna in brez potrebe hkrati:
površnost nam je bila rahla mati,
a temeljitost vas pretepa nage.

Teh tem je duh sovražen vsaki zmoti,
brezsrdno sodi po postavi strogi
in tak jekleno trdi so razlogi,
da se te skoro omahljivost loti.

* * *

Ni ta temačni kraj kraj pozabljenja.
Kar davno lahko že zarasel čas bi,
sedanjosti kljubuje v vedni zdražbi.
Moj bog, kje se ta križev pot začenja?

In kje se jenja ta neznosna muka?
Še greh in slabo nagnenje pradeda
svoj prepород, nesmrtnost svojo gleda
v brezvspešnem prizadevanju pravnuka.

Podjeten stvar prevzameš v dobri veri
in sam ne znaš, kedaj se izjalovi,
a predno se zaveš, neso te dnovi
naprej in kdovekaj se še primeri.

Moj bog, o ko bi vsaj imel otrova,
da neizprosnost bi spomina blažil!
Spomin, kako bi večno te sovražil,
ko bi ne vzljubil spet te vedno znova!

* * *

Na tleh pobral besedo si: svoboda.
Obesil si jo prav na kraj jezika
in nosil z vso trpkostjo mučenika
s seboj v domnevi krivi, brez povoda.

Vendar hlepel si po priznanju, časti,
malenkostne, otročje trme suženj,
z bacilom nerazsodnosti okužen,
podvržen vsem slabostim, vsaki strasti.

Še veš, kak vzkliknil si: ljubezen sveta! –
Pa poželjenje je razvnela deva?
Zakaj je pa odšla po svetu reva
z nebogljenim otrokom brez očeta?

Nobenega se nisi strašil greha,
poznal pohujšanja vse skrite kote,
naslado sleherne okusil zmote
in rezki čul odmev zadnjega smeha.

Potem si si usmiljenje jokavo
zataknil v gumb – ha ha, strah pred osveto!
– ker slabih del je bilo že nešteto,
in skrb je senčila pogled v daljavo. –

Usmiljenje! Posedaš sredi blata
in zehaš v boli sladko-grenki, leni,
le tožno pesem čuješ, če jermeni
divjajo po koščenem hrbtu brata. –

Kaj, če si zmeden v nauke se poglobljal!
Povej, si li dosegel, da se sklada,
kar misel išče, kar bi duša rada?
Vest te je pekla, pa si rad pozabljal!

Poln praznih sanj in prazen blagoslova
bližino si prezrl, strmeč v oblake.
Sedaj je čas, otresi se navlake
in trudapolno pot nastopi znova!

Stran pisani ta plašč, ki te odeva!
Razbij resnic in dvomov mozaike,
postavi mislim in željam mejnike,
z uboštvom lastnim vzpni se spet do dneva!

* * *

V izgnanih pojmov buno, v kletev gnečo
kot grom odločna zabobni beseda
in pesem vsa objokana in bleda
odhaja iz srca z roko pretečo.

Saj bi se oglasilo domotožje
v zatišju tajno-tesnem: ah, ostani,
toda močnejša sila je, ki brani,
uspešno je in ostro nje orožje.

In sen, ki plul prešerno je v brezbrežje,
molče na vlažna tla se zgrudi mrtev.
Saj solza bi objokovala žrtev,
ko bi ne rogalo se ravnotežje.

Nazadnje se sesuje še oblika
in iluzije zadnji ugasne plamen,
plač dvigne se, da bi omečil kamen,
a smoternost gre mimo in mežika.

* * *

Globoka noč brez sna nemirno sope.
Končana je svečanost razdejanja,
duh teme se nad mrtve rože sklanja,
ki zvezane ležijo v težke snope.

Brez sna nemirno sope noč globoka.
Sred razvaline mrkle in prostrane
kraljuje mir. Zdajzdaj se nekaj zgane
in zaječi kot rezek plač otroka.

Brez srda in brez žalosti ginljive
znosilo je srce v grobove mlade
vse svoje tajne, mistične zaklade.
In mož samotni gre čez prazne njive.

* * *

Spoznanju zadnjemu pridruži često
se skepsa z onemoglo jezo v duši.
In lažje človek trbho stavbo zruši,
kot trdno posadi na njeno mesto.

Navzdol je lahka, nevtrudljiva hoja,
o priliki spozna se sama zmota,
toda vabljiva niso ona pota,
ki gredo v nepokoj iz nepokoja.

Peha se človek, bega, čas ne čaka,
in vse trepeče v znamenju nemira,
čin važen pa med masami izbira
počasi in previdno si junaka.

Pavel Golia.





A. G. Matoš.

Spisal dr. Fr. Ilešič.

Domovine klic in spas, njena Ivana d' Arc je „zemlja, pejsož, ladanje“, sveti domovinski glas, ki nas z njim bodri rodno selo, ki govori v vetru, diha na vodah in poljih, leži v mrakovih šum in selišč, vpije v zvonovih in kliče iz grobov vsake domovine. (118.)

Dasi ves vdan dojmom sedanosti in živč v hipih, čuti vendar tudi vso težo zgodovine, težo prošlosti za zgodovino bodočnosti: „Kao izvjesna tjelesa električnu struju, tako izvjesnim budnim dušama istaknuta historijska mjesta donose iskru zapretanu u njima. Idite noću na Grič i kao iz misterijskog fonografa čut ćete pouku toga grada, te zemlje, toga naroda, vidjet ćete gričke duhove: kraljeve i banove, izdajice i mučnike, prokletnike i budioce. Vaša duša, u dodiru sa samom sobom u prošlosti, s predačkom dušom, ojačat će kao izraz cijelog historijskog životnog niza i principa, izgubivši slabost efemerne pojedinačnosti i primivši u sebe sve osjećane energije kolektivne prošlosti. Tako dugo, dok nas može revoltirati revolta Matije Gubca i zanositi žrtve Zrinjskog i poslednjeg Frankopana, oni nisu mrtvi i žive u nama kao djelovi probudjene naše energije...“ (48.)

In spričo balkanskih slovanskih zmag piše (181/182): „Mi Hrvati smo izgubili svaki praktični korisni, životvorni dodir s našom prošlošču. Na Kosovu je faktično pobijedio duh Miloša Obilića i Dušana Nemanjića, a blizu Carigrada bori se uz cara Ferdinanda duh Simeona Velikog. Mi učimo i pokadšto znamo našu pjesmu i našu historiju, ali mi ih znamo i učimo kao loši djaci grčku i latinsku gramatiku, bez obzira na korist u životu, ili jih študiramo kao naučnjaci bez obzira na njihovu praktičnu upotrebu. Historija medjutim nije drugo no način, da se energije naših predaka sačuvaju i da tako sačuvane onako silno potenciraju našu energiju, kako je potencirana pred zapanjenim svijetom snaga bugarskih

vojnika. Kult tradicije, kult junačkih, herojskih predaka je u stvari vascijela raspa energija u službi savremenih narodnih potreba. Hrvatska tradicija je način, ... kako da kultom uskoka, Zrinjskih i Frankopana postanemo čelični kao A. Starčević, a kultom Mandića i Boškovića kulturni i superiorni kao Vraz i Štrosmajer. Historija, tradicija je Nemanjino blago, Markova topuzina, pepeo Svačića i krv Gubca, grdan predački kapital, u atavizmu deponovana energija... Sav heroizam dolazi od kulta drevnih heroja. Grci so heroji, dok u njima žive pokojnici, heroji kao Tezej, Herakle i Ahil, a jedna religija japanskih samuraja, herojske aristokracije japanske, kult je predačke uspomene, „šintoizam“. Pokojnici, veliki pokojnici su dakle najvredniji dio duše naše i osnova individualnoj našoj energiji... Sadašnjost nije drugo no primanje amaneta predačkog, obrana i povećavanje toga amaneta i napokon predavanje toga amaneta potomstvu. Kult mrtvih je dakle kult života. Naša duša je život, tabernaculum za svete i čudotvorne moći prošlosti... Ima mrtvaca vječno živih...“ (181—183).

S tega zgodovinsko-kulturnega stališča je uvaževal hrvatsko prošlost in kljub svojemu demokratizmu cenil dobo in značaj starega hrvatskega fevdalstva. Žar romantike mu pri tem sveti in srce mu pogreša ono karakteristično staro življenje, ki se mu zdi manj tužno nego življenje današnje demokracije. (89.)

Pogreša na Griču na Štrosmajerjevem šetališču baronico Buratti-Vranyany, ki je s svojega dvorca, nekoč kraljevskega, „svojo gosposko in milosrčno starost šetala na tem najaristokratskejšem in danes najplebejskejšem zagrebškem vidiku.“ Za grofico Sermage in baronico Kušlan je šla tudi ona in od mnogobrojnega hrvatskega plemstva čuvajo slavna ognjišča prednikov le še kontese Jelačić in stara gospa baronica Rauch. „Naše slavno i junačko, sabljom a ne dvorskom lakaj-

skom službom proslavljeno plemstvo samo onda napreduje, kad ide s potrebama zemlje i naroda, ne zatajujući svog hrvatskog značaja." (49.)

Nekdaj so hrvatski aristokratski krogi imeli „Družbo“ (Le Monde, die Gesellschaft), in iz te dobe je vzrastel še ilirizem. Poezijo tistih časov je videl Gjalski v „Starih krovovih“ (95) in Šenoa v svojem starem Zagrebu, v meščanstvu in srednjem starem hrvatskem plemstvu (94) „Stari Zagreb bijaše grad prije svega hrvatski, gospodski i vrlo, vrlo kulturnan, gostoljubiv i intimno domaći, grad jednog Vraza i Šenoe, propadajući kao sve romantične naše aristokracije, iščezavajući kao bogate šokačke zadruge i kao plemenito plemstvo zagorsko. Na griču, u starim, sivim kućama gornjogradskim možete još naći u prašini stogodišnjeg pokućstva tragove, pa tu i tamo i svjedoke toga staroga finog Zagreba, Zagreba opata pl. Pogleđića, doktora Rakovca, Kukuljevića, I. Mažuranića, elegantnog fiškala Ottingera, barunice Kušlan i barunice Buratti. Palača baruna Raucha s kneževskim prostorijama je takav sačuvan komad aristokracije staroga kraljevskoga mesta, kao Dubrovnik, grada potresa i najbrutalnijih, najtragičnijih, barbarskih invazija.“ (129.)

In stara kavarna na Štrosmajerjevem šetališču, kavarna Šenoe i Kurelca! (70, 47): „Kroz dim drhti (u kafani) uz polumjesec zvijezda ilirizma, zvijezda roda i naroda moga!“

Spričo tega se ni čuditi, da je Matoš politični pravaš, Starčevićanec. „Kroz dim najjeftinije cigare gledam (u kafani) tvoje silensko i stoičko lice, Ante Starčeviću, dobrotvore i učitelju duše naše!“ (70). In spričo balkanskih slovanskih zmag je dejal: „Mi interese naših muhamedanaca u Bosni ne možemo za voljo nikakvoj Jugoslaviji na svijetu žrtvovati agrarnoj politici srpskih gazda i ekskluzivnosti grupe Kačićeve“ (181)...

Po vsej priliki je uvaževal tudi zgodovinsko pesniško dramo Franje Markovića, Tresića in Krstinića (Krstića).

A ne da bi mislil, da bi hrvatsko misel spasila današnja politika in kultura banovinska, zlasti zagrebška! Ostro mu je marveč v tem pogledu njegovo pero:

„Naš salon je u krčmi ili u kafani“ (92). „U Zagrebu se je teško kompromitovati, te ovdje kompromituje samo talenat i karakter, pa su tu kompromitovani samo oni, koji — nisu kompromitovani.“ (94.) „Samo toranj sv. Marka, kralj mrtvih stvari... bdi kao njegov mletački kolega

nad kućama u starom stilu i nad stanovništvom bez ikakvog stila.“ (47.) „Bijah srećniji u Parizu gladan, no sit u Zagrebu.“ (15.)

„Hrvatska neka nam bude utjeha proti mnogim Hrvatima“ (40). — „Sad se mogu u Zagrebu kretati kao svaki peštanski agent“ (46). — „Kibic je Hamlet. On voli akciju, ali se ne usudjuje u akciju. Tri četrtine Hrvatske kibicuje, najviše u politici...“ (61). — „Jest, dol blažena, tihi zavičaj pastira je Hrvatska kao slika, kao muzika, kao zemlja, a dol prokleta, mrski je zavičaj puzavaca kao društvo, kao politika, kao domovina“... (79). — „Onaj klasični domaći gospodin Pavel barun Rauch, imajući samo tu pogriješku, što je banovao...“ (90). „Zagreb je hrvatski glavni grad tek imenom, a u stvari provincijsko mjesto kao Split i Sarajevo, bez tradicijske gosparske finoće i kosmopolitske privlačivosti još danas stilizovanog i bogatog Dubrovnika“ (41).

„Zbog proklete te kritike ima me već u nosu tri četrtine Zagreba i ja ću nastojati, da se posvadjam i s ostatkom...“ (120.)

Staro Hrvatsko je ljubil Matoš, kakor vidimo, romantično, mlado Hrvatsko je zmerjal realistično, a ob strani mu je stala vselej Evropa, t. j., zapadna Evropa. Preostaja nam še iztočna, slovanska Evropa.

Ker je Matoš već let živel v Belgradu, se je seznanil z mnogimi srbskimi politikami (178) in naravno občeval, kakor že prej v Parizu, s srbskimi literati.

Prijateljjeval je s pisateljem Veselinovićem (6, 70), v Parizu s pesnikom Jovanom Dučićem (10), imenuje pisatelja Lazarevića in pesnika M. Rakića, Nušića (70), Jovana in Žarka Ilića (70), Pandurovića (70), Ljubomira Nenadovića (85), izmed starejših Branka Radičevića (175), Svetozara Markovića (173), Njegoša (173), posebe pa Dositija (85/86), „dražajšega“, našega učitelja.

Označuje ali omenja tudi ruske pisatelje Puškina (108), Gogolja (109), Bjelinskega (94), Dostojevskoga (85, 109, 112), Ljermontova (108), Turgenjeva (94), Tolstega, Gorkega (85), Merežkovskega (101).

Izmed Poljakov nahajam Mickiewieza (112), Słowackega (112), Kraševskega (143).

Turgenjev mu je boljši umetnik od Tolstega, Dostojevski boljši psiholog, Gogolj pa se mu zdi praznejši kritičar.

Bolgarskega, slovenskega ali češkega pisatelja nisem našel v tej knjigi, t. j., malih Slovanov ne. „Nismo protokolirana firma“, moramo reči, „mi mali slovanski narodi, pri velikih tvrdkah“, tudi med seboj smo si Slovani tako — da čim večji smo, tem manj protokoliramo manjše, četudi bratske firme. To je naravni, dasi obžalovanja vredni psihološki tok stvari.

Notranje edinstvo slovansko naglašava pač Matoš, in sicer v esêju, ki ga je posvetil Tolstemu. „Izgledao je sasvim kao kakav naš vlastelin staroga kova, kao graničarski general u penziji, kao kakav dobroćudni fruškogorski iguman. Bio je ruski Alberto Ognjan Štriga: visok, jak, silno bradat, slika i prilika divske dobrote. Gledajte samo te dobre stare oči! Duboke kao zdenci, puni životnoga napitka, a na tamnoj i sjajnoj površini vidite sebe. Umro je dobri stari Lav Nikolajevič i pod lipama počiva divni muž... Tako daleko od nas! Tako blizu nama! Pod lipama Kranjčevićeve pjesme, bosanske džamije, zagorske kapelice: pod lipama ruskog i hrvatskog dobrog ladanja.“ (108.)

Če je tu zrl z očesom poezije v ljubeznivo slovansko idilo, pa se je s persiflažo lotil v „Kuropatkinu“ drugih strani Slovanstva. „Kuropatkin je vojnik staroga kova, bradat, okrugao i drijema kao Kutuzov, kada njegova vojska pliva u krvi. Kuropatkin može stoputa biti tučen i potučen i cio svijet će tvrditi, da to nije ništa, da je Kuropatkin — Kuropatkin, da će Kuropatkin najzad uprkos svemu pobijediti. Kuropatkin je nada... Kuropatkin je Rusija. Kuropatkin je vitez krstaš. Kuropatkin je strpljivost... Kuropatkin je materija... Kuropatkin je klasična inercija... Junak. Debeljak. Lojalnost. Izdržljivost. Vjera u uspjeh. Konservativnost. Dobroćudnost. Kuropatkin je nešto silno i humoristično kao flegmatični sjeverni medjed. Kuropatkin je carstvo. Kuropatkin je Slovanstvo“ (156—159).

Neposredno pred „Kuropatkinom“ pa čitamo Matoševo izpoved: „Odvažnost, ustrajnost, snažna volja, pa ma se ona javljala u barnumskom obliku, vazda je lepša od orijentalne apatije i od slavenske mlitavosti.“

(Dalje prihodnjić.)



Frau Klemenčič:
Portret gospoda G.



Gvidon Birolla:

Nature morte.



Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

VI.

S tari krojaček Ureh, ki je stanoval v Janovi pristavi, je umrl nenadoma; pokopali so ga prve dni avgusta, in čas, ko je stala hišica prazna, se je zdel primeren Jakopu, da popravi to in ono. Ukazal jo je prebeliti znotraj in zunaj, prebarvati okvirje oken in podboje vrat ter potrebiti vso nesnago, ki se je bila vdomačila pod ranjkim stanovalcem. Vsak dan je hodil nadzorovat zidarje in pleskarje; zadovoljstvo mu je razširilo prsi, ko je našel vse čisto in vablivo. Najrajši bi se bil takoj preselil semkaj in čakal, da pride Aga za njim, kadar se izpolni usoda Janovine, kakor jo je gledal v svoji škodoželjni slutnji. Celu bratova nejevolja nad to prenovitvijo, ki jo je bil odredil na svojo roko, mu ni bila nevšečna.

„Mrcina čuti, da utegnem biti kdaj tu njegov naslednik!“ je kimal sam pri sebi. Ciril je sitnjaril: „Zakaj ne bi ostalo, kakor je bilo? Rajši postavi kar grajščino za gostače!“ „Zdaj lahko oddamo dražje,“ se je branil Jakop. „Ali te ni bilo sram podrtije? Naj vidijo ljudje, da je naša bajta še vedno kos njihovim hišam; ne bo nam škodilo v teh časih, ko je takšna sila za kredit.“ „Bo že po tvojem,“ je momljal Ciril, obračaje se proti domu. „Tak le oddaj svojo vilo kakemu baronu!“ Sčasoma pa je premislil stvar in priznal Jakopu, da je ukrenil modro. „Zavarovanje teče ravno proti koncu,“ je dodal, „dobro bi bilo ceniti pristavo za tisoč kron višje.“ In res se je oglasil kmalu učitelj Meža, v svojem postranskem poslu zastopnik zavarovalne družbe: „Koristna ognja je oblast, če človek čuva njeno rast — kaj ne, gospod Jan?“ je nagovoril domačina. „Zavarovanje bo treba obnoviti, kaj ne?“ Zibal se je semintja, ključil hrbet in spremljal svoje besede s širokimi zamahi desnice, vrteč med prsti dogorelo viržinko.

„Se razume, gospod nadučitelj, se razume,“ je hitel Ciril. „Mislim sem vas že povabiti v ta

namen. Jakop, bodi tako prijazen, pa spremi gospoda naokrog — jaz imam ravno zdaj nujno pisanje.“ V navzočnosti uglednih ljudi je bil z bratom vedno vljuden v govorjenju. „Vidiš ga, zlomka, skoraj bi bil pozabil povedati: sinoči sem oddal stanovanje na pristavi.“ Jakop se je začudil; ujezila ga je bratova samolastnost. „Boš že videl,“ je prehitel Ciril njegovo vprašanje. „Sam boš videl — saj mislim, da se že selijo. Do svidenja tedaj, in dobro napravita vse!“ Jakop in Meža sta se napotila gledat in popisovat poslopja. Na Janovem se je bilo izpremenilo le malokaj; Jakop, ki ni bil prezrl Cirilovega mežikanja, ko je omenil nove stanovalce na pristavi, je krenil z nadučiteljem kmalu preko travnikov. „No, vidite, gospod Jakop, to me veseli,“ je nosljal spremljevalec, stopicaje ob njegovi strani. „Prav od srca me veseli takorekoč, da ste pustili svoje nekdanje muhe in se tako čvrsto poprijeli gospodarstva. Kako napak smo vas sodili nekdaj!“ je zategnil s patetičnim obžalovanjem. „Napak?“ je menil Jakop porogljivo. „Kako napak?“ „I, sami veste... Vsi smo podvrženi slabostim, zapeljevanja ne manjka nikjer; hotel sem reči, da vsekakor ni bilo brez pomena za vašo izpreobrnitev —“ „Kakšno izpreobrnitev?“ je vzkliknil Jakop osorno. „In kaj ni bilo brez pomena?“ Meža je pokašljajal v zadregi. „To se pravi — poslušajte, prijatelj mladi: nedavno sem čital lep roman...“ Povedal je dolgočasen zgled o vplivu slabe ženske. „To sem hotel reči; hudo sva se bala za vas z gospodom župnikom — no, zdaj je vse v najlepšem redu. Samo čuvajte se tudi v bodočnosti, dragi gospod Jakop; pohotna babnica — fej, kaj bi govoril!“ Jakop je hotel zavrniti vsiljivega moralista; zavila sta ravno okrog pristave. Toda Meža je nadaljeval, zardevaje in povešaje oči: „Hotel sem vas posvariti... Mislim pač, da veste bolje od svojega brata, kdo se naseli — kdo se je naselil, kakor vidim, v tej pri-

jazni hišici?" Pogledal ga je strogo, kakor je bil vajen meriti paglavce v šoli. Jakop pa je zrl preko njega na peščeni prostor pred vrati: voziček je stal tam, naložen s selitveno šaro; ob zidu so slonele omare, mizice in dvoje razdrtih posteljnjakov. „Kdo se je naselil? Še sanja se mi ne!“ „Sami pogledjte!“ je vzkliknil Meža ter iztegnil roko v gesti globokega zaničevanja: izza vozička se je bila vzravnila postarna, debeluhasta ženska — mati učiteljice Lize.

Jakop je vzkliknil osuplo in mahnil z rokami okrog sebe, kakor išoč nevidne opore. Ne pričakovana misel, da zagleda zdajci Lizo, ga je oblila z valom vročih, zmedenih spominov; hkrati so se mu zasvetile oči v jezi nad Cirilom, ki mu je bil gotovo namenoma pripravil to presenečenje: Liza, sama od sebe, pač ne bi iskala zavetja pri njih; kdo ve, kaj jo je napotilo, da je sprejela ponudbo! Mati ju je pogledala nejevoljno ter izginila godrnjaje v veži; menda se je bila opila na tešče. „Veste,“ je razlagal Meža, ne meneč se, ali ga slišita ženski ali ne, „tam, iz prejšnjega, so ju vrgli na cesto; zdaj, ko se mlađa pokori, je stara spet začela... Pravim vam — pohujšanje kakor v Sodomi in Gomori! Kaj ne, tu se požuriva?“ je hitel, delaje si beležke. „In če vam smem kaj svetovati, gospod Jakop, ogibajte se tega kraja: zaradi ženskih se jih je že veliko pogubilo.“ Učitelj ni videl Lize, ki je stopila v tistem hipu na prag, razpletena kakor ciganka, ogrnjena v katunasto jutranjo haljo. Zloben blisk ji je šinil na učitelja izza rdečeobrobjenih trepalnic in zaničljivo se je namrdnila, ko je slišala njegove zadnje besede. „In modri Jezus Sirah pravi,“ se je oglasila s svojim temnim altom, „da ženska lepota kakor ogenj vnema v človeku poželenje. Lahko vam je pridigati, krasotcu, ki ste!“ Jakop se je zdrznil ob zvoku njenega glasu in raztreseno privzdignil klobuk; njiju oči so se srečale. Liza je hotela pokazati očitvidno ravnodušen obraz; mahoma pa so se ji skrčile črte v nenadni izpremembi: turobno je pogledala nanj, stisnila pesti na obličje in zbežala v hišo. „Pojdiva!“ je dejal Jakop hripavo; stopil je naprej in ni govoril vso pot do doma.

Ciril je komaj čakal učiteljevega odhoda. Ko sta ostala z bratom sama v spodnji izbi, se je zleknil na stolu, vrgel noge navskriž, da so zaškripale žolte golenice, ter menil kakor mimo-grede: „Tak kaj? Ali sem oddal bajto po tvoji volji? Lahko bi mi privoščil besedico priznanja.“

Jakop je dvignil kalne oči: „Vsekakor bi ga moral prijeti za vrat,“ mu je šinilo po glavi. „Lopov ve mojo zgodbo, pozna jo kakor očenaš; ali mi ni storil tega v očiten zasmeh?“ Toda pomislil je, da bi se osmešil z divjanjem še bolj; ugriznil se je v ustnice in prašal hripavo: „Kako si nalletel na Lizo?“ Ciril se je zasmeljal s pokrovi-teljско dobrodušnostjo. „Vendar že enkrat! Pokáj bi se ogibali? A z Lizo je bilo takole: pohujšanje, pohujšanje in spet pohujšanje — no, kaj bi pravil tebi! Sirota se menda še nekam kroti zadnje čase — iz žalosti nad nesrečno ljubeznijo, veš? Ampak iz starih dni je prišlo vse na dan: tisto na grobovih in še marsikaj — sam boš vedel, koliko je resnice na tem, kar čvekajo. Talente sta imela, talente, to moram reči, hahaha! Kajpak, dobri Seljani, ki jemljejo moralo pri fajmoštru že kar storjeno, so precej drugačnih misli; začeli so jo preganjati, ko si jo bil ti že zdavnaj zapustil. Prišlo je pa tako daleč, da revni nista imeli kam položiti glave; živ krst ni hotel sprejeti nečistnic pod svojo streho. Pa kaj nečistost; spodena iz službe, to je tisto, kar imponira ljudem! Saj menda tudi ti nisi bil čisto nedolžen pri vsej reči, he? No, vidiš — na cesti ne moreta spati, drugače bi si brusili jezike: ob kruh jo je spravil, falot, bi dejali, a strehe ji ne ponudi v nesreči. Prišlo je, z eno besedo, tako daleč, da sem se moral pobrigati jaz za tvojo žrtev — kakor se brigaš ti za mojo.“ Umolknil je in uprl oči v Jakopa, da vidi učinek svojih besed.

Jakop je komaj dihal. Bled in stisnjenih ustnic je slonel križemrok ob peči: „Dober človek si,“ je dejal naposled, „in to me veseli tem bolj, ker je prvič, da opazim v tebi plemenite nagibe. Kako neizmerno bi se moral sramovati pred teboj, če ne bi bil storil res že tuintam kaj malega za tvojo žrtev, kakor se izražaš! Škoda samo, da moji dobri nameni ne gredo tako daleč kakor tvoji z Lizo, če te presojam prav.“ Prekinil se je nenadoma in zardel nad lastno ljubosumno besedo: kakor je bila abotna in neprimerna — planila mu je iz dna srca. Torej še vedno ni bil ugasnil davni žar? Zaklel je sam pri sebi ter dodal zamolklo: „In končno — ali moram vedeti vse to? Saj vidiš, krotim se; ne drezaj vame, ko me poznaš.“ Žila na čelu se mu je napela; Ciril je prebledel, mahnil z roko in vzkliknil hlastno: „Bog ne daj! Ne drezam — niti zaradi Lize, niti zaradi Age — kar na dan z besedo; krivo me sodiš, brat. Slišal sem vaju enkrat — nič, nič, le

tiho bodiva! — in tudi če ne bi bil, vem pre-
dobro: Aga nima toliko pameti, da bi me golju-
fala; njen mož sem, drugega si še misliti ne upa.
Zato sem jo vzel; ne ljubi se mi igrati komedije
v svoji hiši in s svojo lastno ženo. Kakor veš,
imam rad fine ljudi in boljše manire, izobrazbo
in to, a le pri moških, pri ženskih manj: žena mora
biti neumna in zvesta — kvečjemu še malo po-
liture, prav po vrhu, za semtertja. Poznam tudi
tebe, ki imaš takisto premalo pameti; pošten si,
to je tvoja nesreča. In če bi mi že naigrala kaj?
Bog blagoslovi! bi dejal. Saj mi razbiješ glavo,
če bi se ti postavil. Ne, ne, Jakop, nič časa nimam
za komedije.“ Umolknil je in prižgal ugaslo cigaro.

„Kaj, vraga, hočeš potem?“ je kriknil brat
in stopil proti vratom, s klobukom na glavi.
„Končaj naglo.“ „Tako povem,“ je obljubil
Ciril s pikro mirnostjo. „Vidiš, prijatelj, rad bi
bil gospodar v svoji hiši. Dokler te veže tu kaj
drugega, nego sva se zmenila od kraja, ne morem
biti; slab človek sem — ne morem se poboljšati
zaradi tebe, ki stojiš pred mano venomer kakor
huda vest in večno zasluženje. Sam vem, da ni
prav sklenjeno vse to; na poti sem in ti revež
me ne znaš izpodriniti pošteno — grdo pa me
sam ne maraš. Zato čakaš — le tiho bodi, kdaj
sem ti že čital v očeh! — da me pobere vrag;
potem nastopiš mojo dediščino, živo in mrtvo.
Vse vem. Storil si se, dober gospodar bi bil, a
manjka ti lastnega. Toda ne zameri: moj namen
je, živeti še nekaj časa, kakor dolgo bo le mo-
goče; in če umrem danes ali jutri, bi rad, da
joče vdova za menoj. Čemu sem se ženil, ako
napravim s svojo smrtjo najbližji žlahti veliko
veselje! Ti porečeš, da se motim v vsem. Dobro,
postaviva samo, da se ti smili grunt in bi ga
rad ohranil: Ciril požene tudi to, hehe! Vidiš,
Jakop, storiva prijateljsko; vsak po pol. Vzemi
Lizo — hudiča, saj se je uničila s teboj, mari
ne? In rada te ima še vedno, to pove vsakomur,
kdor hoče slišati. Kako mi je jokala oni dan!
Še nekaj: ali veš, da bo Liza petična? Bogme!
Stric ji je umrl, trgovec v Kozjem; par tisoč je
njenih, to stoji kakor pribito. Jaz na tvojem mestu
bi preudaril. Pol meni, pol vama — za dober
denar, to se razume; bogastvo nakopičiš in se
usmiliš tudi brata na stare dni, kadar ga potisnejo
z Janovega po tvoji prerokbi. Vse druge muhe
pa si izbij, škoda je tebe in tvojih mladih let!“

Jakop je stresel rame, tako ogabno mu je
zvenela resnica v bratovem roganju. „Ali me za-

smehuje ali zapeljuje?“ se je prašal kakor v
omotici. Pomeril ga je s širokim, tujim očesom,
pljunil predenj in zaloputnil vrata za seboj; ko
je bil zunaj, je pljunil tudi Ciril za njim.

Jakop je šel v svojo sobo, odprl okno na
stežaj in se naslonil s komolci; bilo mu je, ka-
kor da se trga v njem nekaj lepega in domačega:
nikoli več ne bo tako milo, toplo in gotovo, kakor
je bilo doslej. Razgovor z bratom mu je bil po-
kazal njegovo življenje na Janovem mahoma v
drugi luči, njegovo delo in ljubezen do Age takšno,
kakršno je videl Ciril, omadeževano že s samo
nizkotnostjo pogleda. On in svakinja sta bila prej
središči, okrog katerih so se vrtili vsi nevažni
dôgodki, razmere in ljudje. Zdaj pa je začutil
nepričakovano, da je ta malenkostni svet, po ka-
terem lomasti v svoji borbi, stokrat močnejši od
njega; zazdelo se mu je, da raste sproti sam iz
sebe ter gloje njega in izsesava Ago; ko napoči
dan odrešenja, ne bosta nič več to, kar sta. Ne-
mara se spomnita, da sta hotela pasti drug dru-
gemu v naročje, razprostrta roke in se objameta;
toda sleherni se bo oklepal tujega človeka...
Z motnim pogledom je romalo Jakopovo oko po
dolini. Trate in njive, težke od zlatega valovja,
so migljale pred njim kakor sanje o nepoznani
deželi; neizrekljiva samota mu je stisnila prsi.
„Morda je bilo greh, da sem se vrnil takrat;
morda je vse zaman!“ je mrmral v svojem dvomu,
majaje z glavo. „Prav govori Ciril: Aga je nje-
gova, tudi če mu jo iztrgam, tudi če počakam,
da se mi umakne s poti. Počemu sem je zaželel?
Manjka se takšnih milih, plavolasih, krotkih in
ponižnih! Moja ljubezen je padla nanjo kakor
svetniška zarja; ona sama je navadna, dobra
ženska, ena izmed tisočev. In vendar je le ona
moja domačija, moj pogum in moje zdravje!“

S sramežljivo ganjenostjo je začutil solze v
svojih očeh; položil je roke na usta in šepetal
neslišno njeno ime. „Nihče ne sme slišati, nihče
vedeti, Aga! Brez tebe ne morem živeti, ne mo-
rem te pustiti; morda bi se kdaj potolažil na
tvojem grobu — dokler si tu, ni sreče zame razen
pri tebi...“ Nato se je razjezil nad svojo mehkobo:
Kaj počno drugi, ki jim ne pride na um, da bi
poklekali pred nežnimi madonami! Zakaj ni ostal
pri Lizi? Mari ni bil srečen v njenih objetjih,
dokler je ni zapustil zaradi Age? Ubožica! Prvi-
krat po tistem krutem slovesu se je zamislil zdaj
z globokim usmiljenjem in kesanjem v njeno
bedno usodo. Ali mu kdaj odpusti? Ah, v tej

uri bi jo bilo dobro imeti pri sebi: ne rok, vse svoje mehko, vroče telo bi mu priložila k srcu, da pozabi muko in dvom v tistem sladkem svilnatem božanju...

Proti večeru je vstal in se napotil v Selo. Cirila ni bilo nikjer; Jakop si je oddahnil, ko je pomislil, da mu nocoj ne bo več treba gledati bratu v obraz. — Sredi klanca pa je začul pred sabo škripetanje otroškega vozička; pogledal je in videl Ago, vračajočo se iz vasi v preprosti polumodni obleki z belimi čipkami in neokusnem slamniku za dve kroni. „Kako more kazati tako očitno, da zdaj varčujemo na Janovem!“ se je razjezil sam pri sebi. „Ti, Jakop?“ ga je pozdravila od daleč; ko se je približala, je zapazil kljub njenemu smehljanju, da je jokala. „Pa ne, da bi se odpravljaj spet na kriva pota?“ je zažugala nekam prisiljeno. „Morda,“ je dejal. „Tri dni sem sameval zdaj; pogledati moram, ali še letajo krokarji po dolini. In ti — odkod prihajaš? Rekel bi, da ni bila vesela pot.“ Pokazal si je z roko na oči. Aga je povsila glavo. „Pri Korundovem stricu sem bila,“ je odgovorila zamolklo, kakor osramočena. „Pri Korundi! Za Boga, kaj te je neslo tja?“ je vzkliknil Jakop nejevoljno. „Čez prag sem ga vrgel zaradi tebe, ti pa se upaš sama k takšnemu človeku!“ Povesila je glavo in popravila Jurčku dojilko. „Saj je bil ta z menoj,“ je dejala tiho, „in Monika, žena njegova, je bila tudi doma. Morala sem iti — zaradi denarja.“ Jakob se je udaril po čelu. Spomnil se je, da zapade pojutrišnjem menica za tritisoč kron; še tisto — pa bo pol leta mir. „Ali ni prinesel Ciril sinoči iz mesta?“ je zategnil osuplo. „Ni. Tebi so obljubili v hranilnici, a dali mu niso; v zadnjem trenutku se je razbilo vse. Pa sem dejala jaz, da bi šla — čemu bi ti pravila poprej? Nekaj je trebalo storiti, saj veš, da ne moremo čakati rubežni...“ „In Korunda? Je dal?“ „Dal; klet je, očital, zmerjal in grozil... rogal se“ — Agin glas je začel drhteti — „ko pa sem pokleknila predenj in prosila s povzdignjenimi rokami, je odklenil omaro in naštel.“ Jakop je videl, da stiska v desnici nekaj trdo zavezanega v rutico; pogledal ji je v obraz: debele solze so drčale po licih brez ihtenja. Tesnoba ga je stisnila za grlo. „Uboga, hrabra Aga!“ je vzkliknil z zamoklim glasom, „te križeve poti nisi zaslužila!“ Zbal se je nagle želje, ki ga je navdala — prijeti jo, stisniti na prsi in zazibati: „Jokaj, le jokaj Agica; vsi trpimo in krvavimo — blagor, komur je dana

tolažba solz!“ Stopil je dalje in iztegnil še roko; a že je rinila svoj voziček, ponižna in ponižana, sključena v svoji skromni modri obleki in svojem slamniku. Čez dolgo se je ozrl in je ni videl več. „Tako se žrtvuje, sirota,“ je momljajal sam pri sebi. „Zakaj se me ne sme okleniti, da bi jo branil? Zakaj ne vidi moje ljubezni — zakaj je ne more videti?“ In malo je manjkalo, da se ni kljub prejšnjim dvomom smehljalje zamaknil v svoje brezupne načrte in zaljubljene sanjarije.

Na poti skozi vas ga je napolnila otožna mehkoča. Podoba Lize je vstajala pred njim na slehernem ovinku in po mesecih pozabljenja ga je pekel na ustnicah zopet spomin njenih poljubov. Bilo mu je, kakor da se drami iz blagih, preveč lepih sanj; vsa grenkoba kesanja in osramočeniosti je bila v tem prebujenju. Njegovi grehi, tovariši minulih dni, so se primikali bližje in mežikali s porogljivim ukorom, izdani in zapuščeni, in vendar nositelji edinih sladkosti, ki so mu bile dane v življenju. „Jeli mogoče?“ je mrmral poluglasno, majaje s povešeno glavo. „Ali se razumem prav? O, smešnost in posmeh! Toliko truda za klaverno spoznanje, da sem pre slab in ne morem začeti novega življenja? Potem je jasno vse: da ne morem rešiti doma — in da me Aga ne razume... Kako naj si lomim gaz s to premajhno silo, s to prešibko vero?“ Stisnil je pesti in stresel rame v čudni vročici. „Ne, ne! Trenotek trudnosti — jutri bo pozabljeno vse... Pregnusno bi bilo; vse, kar me je dvigalo in posvečevalo, bi se izpremenilo v greh in krivdo! Le kralji in gospodarji smejo nameriti svojo voljo na tuje — želeti svojega bližnjega blaga, svojega bližnjega žene; slabič, ki mu izpodleti, je tat, je svinja v svojem jalovem pohlepu...“ In kakor bi se mu mudilo ubežati moreči misli, je zavil naravnost k Tinčku.

Nič ni bilo izpremenjenega v nizki, zakaženi krčmi; s črnih tal je puhtelo po razlitem vinu in žganju kakor nekdanje čase, črvice mize so se skrivale pod roji muh in Tinč je bil vesel in okrogel kakor lani. Silno se je razveselil Jakopa; še mizo mu je pogrnil v znak posebnega spoštovanja. „Tak kaj prinesemo izgubljenemu sinu?“ je prašal, stopicaje okrog njega s sladkim hihitanjem, kar je delal samo pred dacarji in odličnjaki. „Rdečega? Belega? Ali kozarček brinovca za bolno srce, hehehe! Saj pravim, gospod Jakop je še vedno tič: v klošter so vas bili obso-

dili, tako pridni ste postali — naenkrat pa takšne reči...“ Jakop je dvignil obrvi: kaj da je tako posebnega? „Mari mislite, da ne vemo?“ Krčmar je pomežiknil hudomušno, razpostavlja pred njim kozarec in četrt starine. „Tisto, zaradi pristave! Ej, v selu se razneso take zgodbice brez vseh časopisov; in stari dedci se oblizujemo, ko mladina norce brije...“ Gost je zavrnil Tinčka z zlovoljnim pogledom, misleč sam pri sebi: „Tudi on že ve za Cirilovo ukano! In razlaga si jo — pravzaprav — natanko tako, kakor bi moralo biti. Rad bi vedel, zakaj sem sunil Lizo v hrbet; zakaj, prokleto!“ Zgrbančil je čelo in

dvignil kozarec proti luči. Božja kapljica! Res, Tinčkovo vino je bilo boljše ko njegove krčme glas; tako je bila tudi Lizina ljubezen sladka, čeprav so kazali s prstom za njo. Ali je bil neumen! Jakop se je pogreznil v to misel z zadovoljstvom, veseleč se njene grešnosti; breme na srcu je odnehalo in skoraj vedro je obrnil pogled po izbi. Koliko bridkih muk si je utopil tukaj prejšnje čase! Bilo mu je, kakor da se ziblje na vsaki pajčevini kos brezskrbnega grohota — kakor da se maje iz slehernega kotička razposajen, pijan spomin. Prijateljsko mu je obstalo oko na rdečem, gručastem krčmarjevem nosu.

(Dalje prihodnjič.)

Bojna pesem.

Vzhodni motiv.

Lepa so gibka telesa gospá,
kot palma vitkih gospá,
lijejo se boki deklet,
vijejo kot trst se boki deklet —
ali bolj gibki so vitki drogovi,
ki ž njih zlata bandera vibrajo,
zlata, zelena svetló plapolajo.
Blešče v vibljanju kot naši se meči,
na tenki ostrini se lomi svit dneva plamteči.

Svileni, rdeči lasje so gospá,
kot žerjavica tle,
svileni, črni lasje so gospá,
kot ugaslo oglje se zde —
lasje kot jutranja zarja krog glave,
lasje kot črna noč sred dobrave.
Divje znamenje bojno se bolj lesketa,
konjski rep na njem plapola,
zlat ali črn sredi vojská.

Morilne so strele lepih oči,
morilne so strele lepih črnih oči
od mogočnih obrvi obokanih,
zapeljiva lepota okoli njih spi —
ali morilne krogle —
ali morilne krogle lepše žare,
kadar v srca naših sovragov lete.

Fl. Golar.



Anatole France.

Spisal dr. Vinko Zupan.

(Konec.)

Sledeča knjiga „Le livre de mon ami“ (1885) govori o otrocih. Nastala je pač brez dvoma iz Franceovih spominov na lastna otroška leta, pa tudi gotovo iz poznejšega opazovanja otroškega življenja in otroške psihe. To, kar nam pripoveduje tu France, so vtiski otroka-posebneža, ki že v svoji zgodnji mladosti kaže, da je v njem umetnik, opazovalec, premišljevalec in sanjar, ki mu bo ves svet le objekt, igra, ki jo bo opazoval z očmi, problem, ki se bodo pečale ž njim njegove misli — ne pa bojno polje, kjer treba zmagati in zato brezobzirno iti naprej, ki kaže da je kratkomalo „nepraktična“, refleksivna natura, ne pa človek dejanja. Lastnosti tega otroka z dušo umetnika so podčrtane s pomočjo kontrasta: France mu je dal za soseda otroka z ravno nasprotnimi lastnostmi, malega Fontaneta, ki je „iznajdljiv in zvit kakor Odisej, in ki postane svoj čas brez dvoma „advokat, upravitelj raznih družb in pa državni poslanec“. (Lemaître.)

Najbolj originalna in mična stran tega dela, ki je otrok njegov junak, je ta, da so vse osebe, ki nastopajo v njej in vsi dogodki risani tako, kakor jih vidi otrok...

L. 1890. je izšla ena najlepših Franceovih knjig: „Thaïs“. Tu je pokazal ves svoj fenomenalni talent, zamisliti se v čustvovanje in mišljenje ljudi davnih vekov, ljudi, kakoršni danes ne žive več in ki danes niso mogoči, svoj talent magijca-čarovnika, na katerega ukaz vstajajo pred našimi začudenimi očmi davno pretekli časi v čudoviti plastiki in resničnosti.

Že v svoji drami o Korintski nevesti se giblje France v tisti prehodni dobi, ko se še bori staro poganstvo z Jezusovo novo vero. Francea posebno mika ta doba, polna konfliktov — ne toliko radi konfliktov samih kakor radi priložnosti, da vsaka nastopajočih oseb s svojega stališča filosofira o verskem in o drugih problemih,

radi prilike, da nam, kakor vedno, z gesto ironično se smehljajočega vse umevajočega filizofa-skeptika pokaže relativnost vsega našega mišljenja, dejanja in nehanja. In tako nas vede v tej svoji povesti v Aleksandrijo pod konec prvega stoletja po Kristu. Tam živi aleksandrijskim uživalcem življenja v veselje in zabavo lepa Thaïs, prostitutka z vijolično-modrimi očmi. Menih Pafnucij je zaslišal v svoji samoti o njenih grehotah in sklenil, da jo izpreobrne. Zapusti torej svojo puščavo in se udeleži razuzdanih poedin veselega sveta v Aleksandriji in posluša njegove frivolne pogovore. Puščavnik je našel pri Thaïdi že pripravljena, ugodna tla za svoje svete namene. Slavna hotnica se je bila že naveličala nikdar site ljubezni vseh teh mož, ki so ji dvorili, in si želi miru in pokoja. Ves srečen jo odpelje Pafnucij v neki ženski samostan, sam pa se povrne v puščavo. Toda čudno: njegov dušni mir je proč! Čutne fantazije in vizije ga mučijo v njegovi votlini po dnevi in po noči. Menih trpinči svoje telo na vse načine, da bi zamoril v sebi vsa mesena poželjenja — zaman, povsod ga spremlja slika bivše hotnice Thaïde. Končno sklene, da bo živel do smrti, stoječ na stebru, kakor je to bila takrat navada pri svetih možeh na vzhodu. Tudi to mu ne prinese zaželjenega miru, posebno radi tega ne, ker ga ljudstvo časti kot svetnika, on pa se zaveda svoje grešnosti in nevrednosti. — Vsa ta psihologija Pafnucijevih duševnih bojov je izvršena z neizrečeno fineso in virtuoznostjo. — Pafnucij ne strpi več na stebru, pobegne v Aleksandrijo, priteče v samostan in najde Thaïdo — na smrtni postelji, obdano od ostalih nun. Ko zagleda Thaïs od poželjenja spačeni obraz zaljubljenega meniha in zasliši njegove dve besede ljubezni, zakriči: „vampir!“ Obupan pobegne Pafnucij izpred njenega obličja. „Postal je bil tako grd, da je to čutil, ko je potegnil z roko preko svojega obraza.“

Isto spretnost, zamisliti s. v ljudi prejšnjih časov, nam kaže France v svojem sledečem delu „La rôtisserie de la reine Pédauque“ (1893). Iz tega romana pa nam posebno povsod gleda nasproti France, „levieux bouquiniste“ (stari antikvar), kakor so ga posmešljivo imenovali njegovi nasprotniki v Dreyfusovi aferi. Predvsem pa se odlikuje to delo po finem, čisto galskem humorju, v katerem je France pravi potomec Rabelaisa in Moliéra. Te fine, čisto francoske duhovitosti, ki preveva prav posebno ravno to Franceovo delo, ne spravijo skupaj vsi ostali pisatelji sveta, to je prirojeno, to je rasa, in ravno po tej svoji fini duhovitosti je France najboljši francoski pisatelj sedanje dobe in zasluži v polni meri svoj priimek „France“ (Francija).

Dejanja v romanu je pravzaprav kaj malo; največ prostora zavzemajo filozofične refleksije in pogovori nad vse originalnega abbéja Coignarda in drugih oseb. Vrši se roman okrog l. 1750 v Parizu. Ni treba iznova poudarjati, da sta časovni in lokalni ton izvrstno pogojena. Glavna oseba je pač čudoviti in prečudni abbé Coignard, ki uganja najrazličnejše neumnosti, ki niso prav nič v skladu z njegovim stanom, a iz vsakega dogodka z občudovanja vrednim zofizmom dokazuje božjo eksistenco in pa pravilnost naukov katoliške cerkve, nad katerimi ne dvomi nikoli in v katere trdno in otroško veruje pri vsej svoji bonvivantski naturi in frivolnosti. Le en primer njegove čudne logike. (Za vsem tem pa stoji s pritajenim smehom stvarnik te pristno francoske figure France):

Dobri abbé Coignard je bil ukradel kabalistu in alkimistu pl. Astaracu pest „demantov“. Ko jih hoče pri zlatarju prodati, se izkaže, da niso pristni, ampak iz stekla. Njegov učenec Jacques „Tournebroche“ (Jakop „Vrtiraženj“) je bil nehote priča tega prizora, kar abbéju pač ni moglo biti prijetno. A znal se je izviti: Bog pač, da bi ga obvaroval pred grehom, ukrenil tako, da so demanti bili ponarejeni... In takih zofizmov kar mrgoli v filozofiranju abbeja Coignarda.

Nič manj pa niso posrečene ostale figure romana n. pr. umazani beraški in — hotljivi kapucin brat Angelus [že v imenu samem je spet ironija], dalje že omenjeni kabalistični provansalski vitez Astarac, potem lepa in bujnouda nečakinja hudobnega žida Mozaidesa — Jahel, ki uživa v njenem naročju Jakop Vrtiraženj („pisatelj“ knjige,

v obliki memoarov) neizrečeno srečo ljubezni — in končno podjetni stotnik vitez Anquetil, ki mu to lepo ljubezen prevzame, ko je bil izgubil „čipkarico Katarino“, metreso viteza de la Guéri-taude. Pozabiti tudi ne smemo obeh roditeljev Jakopa Vrtiražnja, njegovega očeta, posestnika kuhinje „pri kraljici Pédauque“ in vrlega zastavonoše ceha skuharjev in matere Barbe, ki je „pobožna in častivredna“, a nekoliko omejena in naivna žena.

Abbé Coignard se je avtorju priljubil tako, da mu je posvetil še eno knjigo: „Les opinions de M. l'abbé Jérôme Coignard“ in mu položil v usta svojo skeptično filozofijo.

Tu je, kakor še v marsikaterem poznejšem delu, pravi naslednik Voltairja. Ta knjiga je „najbolj radikalni brevir skepticizma, kar jih je izšlo izza Montaigneja“ (Lemaître).

V romanu „Le lys rouge“ (Rdeča lilija), ki je izšel prihodnjega leta (1894), se je podal France na novo polje psihologije velike čutne strasti.

Komtesa Martin-Bellème, hči bogatega finančnika, žena ministra, elegantna, fina dama, a ženska velikih čutnih zahtev, ima ljubimca, ki jo zadovoljuje, Roberta le Ménila, dovršenega športnika in svetovnjaka. Kar sreča nekega dne moža, za katerega čuti, da je ustvarjena in s katerim bo uživala, tega si je gotova kar v naprej, najvišje slasti ljubezni. Mož, bogati kipar Jacques Dechartre tudi čuti, da je to tista ženska, ki jo on išče. Ona se mu vdá in ljubita se z divjo strastjo. Pride k njej spet prvi ljubimec in jo hoče na novo pridobiti zase, grozi ji, da jo ubije, tepe jo s pestmi — končno pa se zgrudi onemoglo ihteč, ona mu pa uide z nasmehom na ustnicah. Drugi ljubimec nekaj sumi, a ona mu uduši vse sumnje s strastnimi poljubi. A nesreča hoče, da dobi pri njej nekega večera svojega prednika. Misel, da je imela in morda ima še drugega ljubimca, ga muči tako, da pahne od sebe tisto, ki jo ljubi (če se ta — čisto čutna strast more sploh imenovati ljubezen). Zaman se vrže ona nanj in ga poljublja, se joče, kriči in — ga grize — on se oprósti iz njenih objemov rekoč: „Jaz vas ne vidim več same. Vedno vidim onega drugega poleg vas.“ In ona odide v obupu.

Zgodba, ki nam kaže, da je navadna čutna strast pri t. zv. višjih krogih prav tako brutalna kakor pri najnižjih. Kajti to čuvstvo, ki veže imenovano trojico med seboj, pač ni ljubezen.

Po takem bogatem in uspešnem literarnem delovanju končno Franceu tudi ni izostalo najvišje odlikovanje: sprejet je bil po smrti Lessepsovi 24. decembra 1896 med „nesmrtnike“ v francosko Akademijo.

Zdaj je začel izdajati France vrsto duhovitih satiričnih romanov pod skupnim naslovom „Histoire contemporaine“: 1. „L'orme du mail“ (1897), 2. „Le mannequin d'osier“ (1897), 3. „L'anneau d'améthyste“ (1899), 4. „Mr. Bergeret à Paris“ (1900).

Sledila je zbirka historičnih črtic „Clio“ (1900), kjer se nam kaže France spet kot nedosežen mojster, davno minole čase postaviti kakor žive pred naše oči. Pet epizod iz človeške zgodovine od antike do Napoleona nam podaja. Teh pet epizod po meni in karakterizira tudi pet različnih epoch zgodovine.

Prva pripovedka „Pevec iz Kyme“ nam riše en dan iz življenja Homerjevega, kjer nam kaže božanskega rapsoda sredi revne, uboge vsakdanjosti, kako ga pritiskajo nadloge malenkostnega življenja. — Druga povest nas vodi v boje med Rimljani in Galci za časa Cezarja. — „Farinata degli Uberti“ nam pokaže prizor iz bojev med laškimi mesti v srednjem veku. — „Kralj pije“ je epizoda iz razposajenega žegnjanja, kjer jim pa nekdo, ki ne pozna šale, temeljito pokvari veselje. — Končna skica se imenuje „La Muiron“. Tako se je namreč imenovala ladja, na kateri je general Bonaparte ušel iz Egipta na Francosko vzlic angleškemu brodovju. Vsa posadka je razburjena radi velike nevarnosti, v kateri se nahajajo. — Napoleon pa sedi mirno med njimi in jim pripoveduje o duhovih.

Svoje politične nazore, ki simpatizirajo s socializmom, je razvil France v člankih, ki so izšli pod naslovom „Opinions sociales“ (1902).

Zelo posrečena je satirična slika iz pariškega življenja nižjih krogov „Crainquebille“ (1903), ki je bila tudi dramatizirana. To je bodeča satira na človeško družbo in njene „izvrševalne organe“, policaje in sodnike. Imamo jo slučajno tudi v slovenskem prevodu, ki je izhajal lani meseca decembra kot feljton v slov. dnevniku. — Naravnost in ljubeča je postava tega ubogega prodajalca zelenjave Crainquebillea, ki pride vsled stražnikove neumnosti v ječo in ne ve zakaj in ki bi rad pozneje, ko je bil izgubil „ker je bil zaprt“ svoje odjemalke in prišel vsled tega popolnoma na beraško palico — zopet v ječo nazaj,

a se mu ne posreči. Prvič, ko ga je policaj po krivem obdolžil, da je zmerjal z „mort de vaches“ (po naše: s „polipom“), so ga zaprli, zdaj pa ko je v resnici nalašč s tem priimkom zmerjal stražnika, stoječega pod plinovim kandelabrom v jesenskem dežju, ga ta enostavno noče aretirati. Je pač iz drugega lesa nego je bil oni prvi. Le po očetovsko ga posvari, da se pač ne spodobi zmerjati človeka, ki opravlja težko svojo službo... France je v tej pripovedki socialni satirik. V isti knjigi pa je objavil še več drugih manjših stvari, med njimi „misli Bergeretovega psa Riqueta“, kjer liki pravi zlobni racionalist 18. stoletja zasmehuje revno antropomorfnost predstavo o Bogu, ki si jo je ustvarilo človeštvo. „Strašni, bodi češčen!“ tako moli četveronožec k Bergeretu. „Bodi češčen, milostivi! Plazim se pri tvojih nogah in ti ližem roke. Mogočen si in krasen, kadar požiraš pri pogrjnjeni mizi meso v velikih množinah... Vzvišen si in krasen nad vse, kadar pričaraš z leseno treščico plamen in izpremeniš noč v dan; ohrani me v svoji hiši in izključi vsakega drugega psa.“

— „Vse je iluzija“ — to je osnovni ton te knjige. Iluzija je vera v nesmrtnost, ki jo ima pacientinja doktorja Formerola, gospa Péchinova. Iluzija je „vrtinar Putois“, izmišljena oseba, ki jo je fingirala Bergeretova mati, da bi ji ne bilo treba obiskovati neke tete, češ, da pride vrtinar Putois in bodo doma zaposleni. In „fama crescit eundo“, Putois postane lump, razbojnik, cel mythos...

Vse je iluzija v človeški zgodovini razun stavka: „Bili so rojeni, trpeli so in umrli“

Toda brez svojih neumnih iluzij, brez moralističnih idej — tako filozofira doktor Trubelet v „Histoire comique“ — bi zašlo človeštvo v nasprotni ekstrem — znorelo bi: „To so neumne, vzvišene, koristne ideje. Ljudje so čutili, da bi brez idej vsi pobesneli. Imeli so izbirati le med neumostjo in besnostjo...“

France se je bil svoj čas — kakor Emile Zola — udeležil žurnalističnega boja v Dreyfusovi aferi. Takratne njegove skušnje so mu menda dale povod za jedko satiro na francoske pretekle in sedanje razmere pod naslovom „L'île de pingouins“. Ker se v knjigi bičajo francoske uredbe in razmere, je francoska kritika to delo izkušala zamolčati. Ni pa pomislila, da tu ne gre za kako specialno ironiziranje Francozov in njih zgodovine, ampak da so Francozi pač le repre-

zentanti človeštva, in da se France norčuje iz človeškega kulturnega razvoja sploh. V resnici pa je France v tej knjigi najbolj drzen in brezobziren v svoji satiri, ob enem pa vedno fin, eleganten, pač pravi Francoz.

Pod podobo pingvinov sledimo ves kulturni razvoj človeštva od najprimitivnejših začetkov „civilizacije“, od prve obleke samic in začetka privatne lastnine pa do današnje kapitalistične družbe — vse to je risano s takim finim humorjem, ob enem pa s tako živo plastiko, da smemo šteti to knjigo med eno najboljših Anatola Francea in francoske literature sploh.

V eni svojih malih novel „Le procureur de Judée“ (1902) nam pripoveduje France sledeči dogodek:

Rimljan Aelius Lamia, ki ga poznamo iz Horacija, pripoveduje svojemu staremu prijatelju Pontiju Pilatu, da je svoj čas, ko je bival v pregnanstvu v Palestini, imel tam za ljubico rdečelaso Židinjko Kleopatrinih oči, a da je potem šla z nekim pridigarjem iz Nazareta. Imenoval se je Jezus in Pontius ga je sodil in obsodil na smrt kakor je pač za časa cesarja Tita na stotine Židov vsak dan bilo prubitih na križ. „Jezus? Iz Nazareta?“ je mrmral Pontius; „se res ne spominjam!“ Znano je, da židovski zgodovinar Josephus Flavius tudi nič ne vé o Jezusu; to, na kar se sklicujejo katoliški teologi, so poznejše interpolacije.

Idejno sorodno vsebino ima prvi del knjige „Sur la pierre blanche“ (1905) z motivom iz bizantinskega pisatelja Filopatrida: „In meni se zdi, da ste zaspali na beli skali in da v kraju sanj o takih rečeh sanjate, ko vlada nočna tema.“ — Na starem rimskem Foru se je zbralo par zelo izobraženih Francozov, ki se razgovarjajo o starodavni preteklosti, sedanosti in daljni bodočnosti. In eden izmed njih bere novelo, zgrajeno na podlagi poročila v „Dejanjih apostolov“, poglavje XVIII, od 12. do 17. vrste:

12. Ko je bil pa Gallio namestnik v Ahaji, vstali so Židje enodušno zoper Pavla; in pripekljali so ga na sodišče

13. Govoreč: Ta nagovarja ljudi, naj časte Boga zoper postavo.

14. Ko je pa hotel Pavel usta odpreti, reče Gallio Židom: ko bi bila kaka krivica ali hudobno dejanje, o Židje, poslušal bi vas po dolžnosti;

15. Ker so pa prepri o besedah in imenih in vaših postavah, vi sami glejte: kajti jaz nočem biti sodnik v teh rečeh.

16. In odgnal jih je od sodišča.

17. Tedaj zgrabijo vsi Grki Sostena, poglavarja sinagoge, in bili so ga pred sodiščem, a Gallio se ni zmenil za to.“

Odlični, izobraženi Rimljan se noče mešati v verske prepire smrdljivih Židov — in niti ne sanja se mu, da bo verski nauk, ki ga oznanja ta krivonogi, krmežljavi tkalec Pavel še izpodkopal temelje stare rimske države in postal celo — državna vera istega njegovega rimskega cesarstva. No, „errare humanum“, saj so tudi tedanji Rimljani mnogo pričakovali od mladega nadobudnega Nerona, ki pa takrat še ni bil imperator...

Francoska družba v Rimu se pogovarja (leta 1904) tudi o sedanosti t. j. o rusko-japonski vojni. To, kar je France tu napisal, je morda najduhovitejše od vsega, kar je sploh napisal. Čujmo n. pr. tistega profesorja Richeta, ki docira Japoncem: „Pomislite, da ste prehodni člen med ljudmi in opicami. Če bi vi premagali Ruse ali finsko-letske Slované, bi bilo to popolnoma isto, kakor če bi opice premagale vas. Razumete? A niso hoteli razumeti...“

France, ki je skeptik v vsem, ima vendar svojega „neznanega boga“, ki veruje vanj, to je bodoča socialistična država s podržavljeno produkcijo. Utopistično sliko te bodoče države iz l. 2270 nam podaja v tretjem delu knjige. A optimizem ni Franceovo polje, on je takorekoč „skeptik po poklicu“. Zato je tudi ta vizija bodočnosti pač najslabša stvar, ki jih je napisal...

Rekli smo že, da je France pravzaprav zgodovinar. Kot sad desetletnih študij je izdal l. 1908 temeljito delo o francoski „svetnici“ in narodni junakinji Jeanni d'Arc.

L. 1912 je izšel njegov zgodovinski roman „Les dieux ont soif“ (Bogovi so žejni) iz časov francoske velike revolucije. Značilno je, da pade vseh pet glavnih oseb romana pod giljotino. Z mojstrsko roko nam riše ono strašno dobo, ko so mirni filistrski meščani kar naenkrat podivjali in morili, morili in morili, da je kri tekla v potokih. Psihologijo mase, usodno moč fiksne ideje, to nam hoče pokazati France.

Zadnje Franceovo delo je — iz nebeških krogov: „La révolte des anges“ (Upor angeljev). Drugič so se uprle nebeške čete, in Satan jih vodi proti Bogu z geslom: „V nas samih je zmaga, zmaga je v duhu.“ In stari France res zmaguje v duhu in ž njim francoski duh.

France je izdal zadnji čas na prigovarjanje založnikovo tudi svoje mladostne literarnohistorične sestavke, 15 študij o klasičnih in romantičnih pisateljih pod naslovom „Le génie latin“. Značilno je, da imenuje slavni kritik Jules Lemaitre samega Francea — in to po vsej pravici — l' extrême fleur du génie latin“, kajti vsa njegova umetnost je najvišji cvet latinske kulture. Nikakor ni slučaj, da znajo vsi njegovi junaki latinski. In jasnost, pristno latinska čednost, je v njegovem slogu. Za njegovimi besedami pa preži pristno francosko orožje — ironija. Tudi njegov humor vodi hladni razum; pravi dedič je Rabelaisa in Molièrja. Skratka, Franceov talent je francoski

talent par excellence in ponosno se lahko postavijo ž njim Francozi pred vsem svetom, kjer je postal najpriljubljenejši pisatelj tistih, ki so resnično vsestransko izobraženi in brez predsodkov. Dà, vzlic temu in onemu (tudi parodiji v „Otoku pingvinov“) lahko še vedno rečejo Francozi ponosno o sebi: „La France marche à la tête de la civilisation.“*)

*) Viri: Predvsem sem se opiral na izvrstna izvajanja Julesa Lemaitra v „Contemporains“, Série II. in VI. Dalje mi je dobro služila uvodna študija P. Wieglerja k nemškemu prevodu „Kuhinje pri kraljici Pédaouque“. Porabil sem tudi razne notice o Franceu v zadnjih letnikih revije „Das literarische Echo“ in jubilejni članek Paula Ziffererja v „Neue Freie Presse“ št. 17830 (16. aprila 1914).



Fran Klemenčič:
Portret gospe K.



Kuhinja pri kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

Čudovito je, kako se v človeškem dejanju in nehanju medsebojno vjemajo učinki in vzroki. Gospod Jeronim Coignard je to res po pravici trdil. Ako motriš bizarno vrvenje sunkov in protisunkov, med katerimi se prerivajo naše usode, moraš priznati, da Bogu v njegovi popolnosti ne nedostaje niti duha, niti domišljije, niti komične sile; da se nasprotno odlikuje, kakor v vsem drugem, tudi po svojem zmyslu za zmede in zapletke, in če bi se mu zdelo vredno, ko je bil navdihnil Mojzesa, Davida in proroke, navdihniti še gospoda Le Sagea in sejmarske poete, da bi jim narekoval najbolj zabavne komade za harlekina. Tako sem postal jaz latinec, ker so prijeli brata Angela biriči in ga vtaknili v celico, ker je pobil nožarja v lopi pri Malem Bakh u. Gospod Coignard je svojo obljubo izpolnil. Dajal mi je ure, in ker je videl, da sem bistra glava, ga je prijelo veselje, in me je učil stare literature. V nekaj letih me je izomikal v dokaj dobrega latinca.

Ohranil sem mu hvaležen spomin, ki bo minil še-le z mojim življenjem. Kolikanj obveznosti imam do njega, je docela razvidno, ako povem, da ni opustil ničesar v izobrazbo mojega srca, duše in duha obenem. Recitiral mi je Epiktetove Maksime, Homilje svetega Bazilija, in Boštijeve Tolažbe. Razkladal mi je v lepih posnetkih filozofijo Stoikov; toda pokazal mi jo je v vsej njeni vzvišenosti samo zato, da jo je s tem večjega viška lahko pobil pred krščansko filozofijo. Bil je ostroumen bogoslovec in dober katolik. Njegova vera je ostala nedotaknjena na razvalinah njegovih najdražjih iluzij in najbolj upravičenih nad. Njegove slabosti, njegove zmote, njegove napake, ki jih ni niti tajil niti olepšaval, mu niso ni dosti ni malo omajale zaupanja v dobroto božjo. In da ga dodobra spoznamo, je treba vedeti, da si je prizadeval za svoje večno izveličanje tudi o prilikah, ko bi se bil moral navidezno najmanj brigati zanj. Vcepil mi je na-

čela prosvitljene pobožnosti. Poizkušal je tudi prikleniti me k čednosti in mi jo takorekoč pridomačiti in prikupiti z vzgledi iz Zenonovega življenja.

Da bi me poučil o škodljivosti pregrehe, je črpal svoja dokazila iz bližjega vrela: zaupal mi je, da je imel prerad vino in ženske, in je zavoljo tega izgubil čast, stopati v dolgi halji in v baretu na predavateljsko leco.

S temi redkimi zaslugami se je družila pri njem vstrajna marljivost, in dajal je svoje ure s točnostjo, kakoršne ne bi prisodil človeku, izročnemu, kakor on, vsem muhastim slučajnostim popotnega življenja, človeku, na katerega neprestano navaljuje razburkano valovje bolj potepuške nego doktorske usode. Ta gorečnost je izviral iz njegovega dobrega srca, in pa vleklo ga je na to ljubo cesto svetega Jakopa, kjer je našel zadoščenje svojim telesnim in duševnim potrebam obenem. Najprej je dal meni ob slastnem prigrizku kako koristno lekcijo, nato je stopil k Malemu Bakh u in k Podobi svete Katarine ter je imel tako na majhnem prostoru združeno to, kar mu je bilo zemeljski raj: sveže vino in knjige.

Marljivo je bil začel zahajati h gospodu Blaizotu, knjigarju, ki ga je prijazno sprejemal, čeprav mu je prelistaval vse knjige, ne da bi katero kupil. To vam je bil čudovit prizor, gledati mojega dobrega učitelja, kako je zadaj v štacuni tičal z nosom v kaki drobni knjižici, ki je pravkar prišla z Nizozemskega, in dvigal glavo, da je razpravljal, kakor je že nanaslo, z enako obsežnim, smehljajočim se znanjem bodisi o načrtih za svetovno monarhijo, ki so jih pripisovali rajnkemu kralju, bodisi o galantnih dogodivščinah denarnih mogotcev z gledališkimi igralkami. Gospod Blaizot se ga ni naveličal poslušati. Ta gospod Blaizot je bil majhen, suh, snažen stavec v rjavi suknji in hlačah in v sivih volnenih nogavicah. Jaz sem ga zelo občudoval in si nisem

mogel misliti na svetu lepšega, nego prodajati kakor on knjige pri Podobi svete Katarine.

Zavoljo nekega spomina je bila zame prodajalnica gospoda Blaizota ovita s posebno tajinstvenim čarom. Tam sem videl nekoč še jako mlad prvikrat nago žensko. Bila je Eva iz nekega svetega pisma z lesorezi. Imela je obilen trebuh in noge malo kratke in se je razgovarjala s kačo v nizozemski pokrajini. Odtlej me je navdajalo do lastnika tega lesoreza spoštovanje, ki mi je ostalo tudi pozneje, ko me je prišlo po zaslugi gospoda Coignarda veselje za knjige.

V svojem sedemnajstem letu sem bil precej podkovan v latinščini in malo tudi v grščini. Moj dobri učitelj je dejal mojemu očetu:

„Ali se vam ne zdi, gospodar, da je nedostojno, ako pustimo mladega ciceronijanca v obleki kuhinjskega muca?“

„Na to še nisem mislil,“ je odgovoril oče.

„Saj res,“ je rekla moja mati, „prav bi bilo, da bi dali našemu sinku porhantast jopič. Čedne postave je, lepega vedenja in dobro izobražen. Svoji obleki bo delal čast.“

Oče se je za trenotek zamislil, potem je vprašal, ali je pač primerno za kuharja, da bi nosil porhantast jopič. Ali abbé Coignard mu je dopovedoval, da jaz, dojenček Muz, ne postanem nikoli kuhar, in da se bliža čas, ko bom nosil kolar.

Moj oče je vzdihnil ob misli, da jaz ne bom za njim zastavonaša bratovščine pariških kuharjev. Moja mati pa se je kar topila veselja in ponosa, ker bo njen sin mašnik.

Prvi učinek mojega porhantastega jopiča je bil ta, da mi je dal samozavest in me je opogumil, priti o ženskah do popolnejših pojmov nego so bili tisti, ki sem se jih bil navzel od Eve gospoda Blaizota. In prav umno sem pomislil za to reč na lajnarico Jeanetto in na čipkarico Katarino, ki sem jo videl do dvajsetkrat na dan, kako je hitela mimo naše kuhinje, ter kazala, kadar je deževalo, fine gležnje in drobčkano nožico, skakljočo po prstih od kamena do kamena. Jeanetta ni bila tako lepa kakor Katarina. Tudi tako mlada ni bila in v obleki ne tako skrbno nališpana. Bila je iz Savoje in je nosila na glavi križasto ruto, ki ji je skrivala lase. Toda imela je to lepo čednost, da se ni bogvekaj krčila in da je razumela, kaj si hotel od nje, še predno si zinil besedo. Ta poteza njenega značaja je moji plahosti neizrečeno prav hodila. Nekega večera, pod ve-

žico pred svetim Benediktom Krivim, ki je opremljena s kamenitimi klopmi, me je naučila tega, česar jaz še nisem vedel, ona pa že izdavna. Jaz pa ji za to nisem bil tako hvaležen, kakor bi ji bil moral biti, in sem mislil samo, kako bi sporočil znanje, ki mi ga je bila ona vcepila, drugim, lepšim. V opravičilo svoje nehvaležnosti pa moram reči, da lajnarica Jeanetta teh svojih naukov ni prav nič bolj cenila, nego sem jih jaz sam, in da jih je trosila med vse pouličnjake tistega mestnega okraja.

Katarina se je že bolj držala; nje sem se zelo bal in nisem se ji upal povedati, kako zala se mi je zdela. Še bolj sem bil zmeden, ker se je norčevala iz mene in ni izpustila niti ene prilike, da me ne bi bila dražila. Nagajala mi je, ker sem bil golobradec. Rdečica me je oblivala in kar v zemljo bi se bil udril. Kadar sem jo videl, sem se držal mrko in kislo. Delal sem se, kakor da jo preziram. Ali bila je vse prelepa, da bi bil ta prezir resničen.

* * *

Tisto noč, noč na svete Tri Kralje in moj devetnajsti rojstni dan, je lila z neba s stanim snegom mrzla vlaga, ki je šla vse do kosti; v ledenem vetru je škripal izvesek Kraljici Gosje Nožice, v kuhinji je gorel svetel ogenj, duhteč po gosji masti, na belem prtju se je kadil lonec juhe, za mizo pa smo sedeli gospod Jeronim Coignard, moj oče in jaz. Moja mati je stala po stari navadi za hišnim gospodarjem, pripravljena za strežbo. Oče je bil že nalil skledico abbéju, kar se odpro vrata in zagledali smo brata Angela zelo bledega, z rdečim nosom, s cedeco se brado. Moj oče je od osuplosti zamahnil s svojo zajemalko do zakajenega tramovja pod stropom.

Osuplost mojega očeta je bila lahko razložljiva. Brat Angelus, ki je bil že prej, po pobitju šepastega nožarja, izginil za šest mesecev, se ni to pot celi dve leti prav nič oglasil. Spomladi je bil odšel z oslom, otovorjenim z odpustki in svetinjami; in najhujše je, da je bil vzletel s seboj Katarino, preoblečeno v samostansko sestro. Ni se vedelo, kaj je ž njima, toda pri Malem Bakhju so zavohali nekaj o tem, da sta se morala brat in sestra med Toursom in Orleansom pričkati z duhovskim sodnikom. Ne glede na to, da je neki vikar od svetega Benedikta kričal kakor vrag, da mu je ta obešenjaški kapucin ukradel osla.

„Kaj,“ je zavpil moj oče, „ta capin ni v temnici? Ni je več pravice pod našim kraljem.“

Brat Angelus pa je zamrmra lsoj „Benedicite“ in je naredil križ nad juho.

„Ala,“ je povzel moj oče, „le nič spakovanja, menišič moj lepi! In priznaj, da si prebil v cerkvenem zaporu vsaj eno teh dveh let, kar nismo videli tvojega Belcebubovega obraza v fari. Cesta svetega Jakopa je bila bolj poštena in okraj uglednejši. Lejte si ga no lepega gizdalina, ki goni na pašo tujega osla in dekile za vse.“

„Nemara“, je odgovoril brat Angelus s povešenimi očmi in z rokami v rokavih, „nemara, mojster Lenart, mislite Katarino, katero se mi je posrečilo izpreobrniti in spraviti na boljša pota, da je goreče želela spremljati me s svetinjami, ki sem jih nosil s seboj, in romati z menoj na lepa božja pota, posebno k zamorski Materi Božji chartreski. Jaz sem se udal v to samo s pogojem, če se po duhovsko obleče. To je storila brez mrmranja.“

„Tiho!“ je odgovoril moj oče, „vi ste razuzdanec. Vi ne spoštujete svoje halje. Zgubite se, odkoder ste prišli, in izvolite pogledati na cesti, ali nima kraljica Gosja Nožica ozeblin.“

Moja mati pa je fratrui namignila, naj sede pred kamin, kar je tudi prav tiho storil.

„Kapucinom moramo marsikaj odpustiti,“ je rekel abbé, „zakaj oni greše brez hude misli.“

Moj oče je prosil gospoda Coignarda, naj nikar več ne govori o tem mrčesu; že ime samo da mu požene kri v ušesa.

„Mojster Lenart,“ je rekel abbé, „filozofija navaja dušo k milosrčnosti. Kar se mene tiče, jaz rad odpušcam capinomu, ciganomu in vsem siromakom. Tudi ne gojim jeze proti imovitim ljudem, čeprav je dovolj nesramnosti pri njih. In da ste imeli, mojster Lenart, kakor jaz opraviti s spoštovanimi osebami, bi vedeli, da niso boljši od drugih, in da je pogostoma njih družba neprijetnejša. Sedel sem za tretjo mizo škofa séeškega in dva v črno oblečena služabnika sta stala poleg mene: Napetost in Dolgčas.“

„To je pa res,“ je rekla moja mati, „da so imeli služabniki tega gospoda neprijetna imena. Zakaj jih ni krstil za Šampanjca, Oliva ali Frontina, kakor je navada?“

Abbé je povzel:

„Res je, da se nekateri ljudje izlahka sprijaznijo z nepravilnimi življenja med veljaki. Za drugo mizo séeškega škofa je sedel jako uljuden

korar, ki je ostal ceremoniozen do svojega poslednjega trenutka. Ko je škof zvedel, da je zelo slab, je šel k njemu v sobo in ga je našel v zadnjih zdihih. „Oh“, je rekel kanonik, „prosim, oprostite, visokorodje, da moram vpricho vas umreti.“ — „Kar, kar! Nikar se ne dajte motiti,“ je odgovoril dobrodušno monsignor.

Ta hip je prinesla moja mati pečenko in jo je postavila na mizo s kretnjo, ki je bila sama gospodinjska dostojanstvenost, tako da je mojega očeta globoko ganila, kajti vzkliknil je nenadoma in s polnimi ustmi:

„Barba, ti si pobožna in častivredna žena.“

„Gospo“, je rekel moj dobri učitelj, „bi zares primerjal močnim ženskam iz Svetega Pisma. To je žena po božji volji.“

„Čast Bogu!“ je dejala moja mati, „nikdar nisem prelomila zvestobe, ki sem jo prisegla Lenartu Ménétrierju, svojemu zakonskemu možu, in zatrdno upam, da je sedaj, ko je najhujše že prestano, do svoje smrtne ure ne bom. Želim si, da bi mi ohranil tudi on svojo zvestobo, kakor sem jaz svojo njemu.“

„Gospa, jaz sem videl takoj na prvi pogled, da ste poštena žena,“ je pristavil abbé, „zakaj v vaši bližini sem občutil mir, v katerem je bilo več nebeškega nego posvetnega.“

Moja mati, ki je bila preprosta, a ne umna ženica, je prav dobro razumela, kaj je hotel reči, in mu je odgovorila, da bi jo bil moral poznati pred dvajsetimi leti, pa bi jo bil videl vse drugo nego je postala v tej kuhinji, kjer ji je pokazil lepo lice ogenj izpod ražnja in dim iz loncev. In, ker je bila užaljena, je pripovedovala, da se je zdela auneauškemu peku dovolj všeč, da ji je ponujal kolačev vselej, kadar je šla mimo njegove peči. Pristavila je še živahno, da navsezadnje ni tako grde deklina ali žene, da bi se branila slabosti, kadar jo baš tako prime.

„Naša dobra mamka ima prav,“ je rekel moj oče. „Sedaj-le sem se spomnil: ko sem bil vajenec v kuhinji pri Kraljevi goski blizu svetega Dijoniza vrat, pa mi je rekel moj gospodar, ki je bil tiste čase zastavonoša naše bratovščine, kakor sem dandanašnji jaz: „Mene ne bo moja žena nikoli goljufala, pregrda je.“ Ta beseda mi je vdahnila misel, da bi storil, kar je po njegovem mnenju nemogoče. Posrečilo se mi je, takoj pri prvem poizkusu, neko jutro, ko je bil on v La Vallée. Prav je imel: njegova žena je

bila silno grda; ampak imela je soli v glavi in hvaležna je bila.“

Ta anekdota je moja mater prav resno razjezila, češ da taki pogovori pač ne pristojе očetu vpričo žene in sina, če mu je kaj do njihovega spoštovanja.

Gospod Jeronim Coignard, ko je videl, kako je od jeze vsa rdeča, je napeljal razgovor s spretno dobrohotnostjo drugam. Nenadoma se je obrnil proti bratu Angelu, ki je, roke v rokavih, ponižno čepel pri ognju:

„Brat moj,“ mu je rekel, „kakšne svetinje ste tovorili na oslu drugega vikarja s sestro Katarino? Ali niste dajali poljubljati terciarkam svojih hlač, po vzgledu nekega frančiškana, katerega pustolovščine je pripovedoval Henry Estienne?“

„O, gospod abbé,“ je odgovoril brat Angelus z obrazom mučenika, ki trpi zavoljo resnice, „to niso bile moje hlače, temveč noga svetega Evstahija.“

„Prisegel bi bil, ko bi ne bilo greh,“ je vzkliknil abbé in vihtil kos kuretine. „Ti kapucini vam iztaknejo svetnike, neznane dobrim pisateljem, ki so sestavljali cerkveno zgodovino. Niti Tillemont, niti Fleury ne govorita o tem svetem Evstahiju, ki so mu čisto po krivici posvetili v Parizu cerkev, ko mora vendar še toliko svetnikov, priznanih po verodostojnih pisateljih, čakati te časti. Življenje tega Evstahija je klobuštrija smešnih bajk. Prav taka je z življenjem svete Katarine, ki je živela samo v domišljiji kakega zlobnega bizantinskega meniha. Vendar je ne maram preveč napadati, ker je patrona pisateljem in služi za izvesek ljubemu gospodu Blaizotu; njegova štacuna je najprijetnejši kraj na svetu.“

„Imel sem tudi,“ je mirno odgovoril frater, „rebro svete Marije Egipčanke.“

„A, a! Kar se pa te tiče,“ je vzkliknil abbé in je vrgel svojo kost po sobi, „njo imam za veliko svetnico, kajti v svojem življenju nam je dala prelep vzgled ponižnosti.“

„Saj veste, gospa,“ je potegnil moja mater za rokav, „sveta Marija Egipčanka, ko je romala na grob Našega Gospoda, se je morala ustaviti ob globoki reki, in ker ni imela niti novčiča za brodnino, je ponudila brodnikom za plačo svoje telo. Kaj pravite k temu, ljuba moja?“

Moja mati je vprašala naprej, ali je ta zgodba resnična. Ko je dobila zatrdilo, da je tiskana v knjigah in naslikana na nekem oknu jussienske cerkve, jo je imela za pristno.“

„Jaz mislim,“ je rekla nato, „da mora biti tista, ki hoče storiti kaj takega brez greha, tako sveta kakor ona. Jaz si že ne bi upala.“

„Jaz,“ je dejal abbé, „v soglasju z najbolj bistrournimi učniki, jaz odobravam ravnanje te svetnice. Njeno dejanje je glasen opomin poštenim ženskam, ki preveč trdovratno vztrajajo v svoji ošabni čednosti. To je neke vrste poltnost, če natanko premislimo, imeti polt preveč v čisljih in varovati s prenapeto skrbjo, kar je treba zaničevati. So matrone, prepričane, da nosijo v sebi zaklad, ki ga morajo čuvati, in se očitvidno motijo, misleč, da se Bog in angeli za njihove osebe tako hudo zanimajo. Smatrajo se za nekak naraven zakrament. Sveta Marija Egipčanka je sodila o tem pravilneje. Čeprav lepa in očarljivega stasa, je menila, da bi bilo preveč napuha, če bi prekinila svoje sveto romanje zaradi stvari, ki je sama zase brezpomembna in samo kraj za zator, nikar pa žlahtna drago. Ona ga je zatirala, gospa, in je nastopila tako po čudoviti ponižnosti pot pokore, kjer je izvršila prekrasna dejanja.“

„Gospod abbé,“ je rekla moja mati, „jaz vas kar nič ne razumem. Preučeni ste zame.“

„Ta velika svetnica,“ je dejal brat Angelus, „je naslikana v naravni podobi v kapeli mojega samostana, in ves život ji je po božji milosti pokrit z dolgo gosto dlako. Posneli so jo na podobice, in eno tako, blagoslovljeno, vam prinesem, ljuba gospa.“

Ginjena mu je podala mati za gospodarjevim hrbtom lonc z juho. In dobri frater, sedeč v pepelu, je molče omakal brado v duhtečo polivko.

„Sedaj je prišel trenotek,“ je rekel moj oče, „da odmašimo eno tistih butelj, ki jih imam shranjene za velike praznike, za božič, za svete Tri Kralje in za svetega Lovrenca. Nič ni prijetnejšega od čaše dobrega vinca, kadar je človek lepo doma, varen pred nadležnimi gosti!“

Komaj je izgovoril te besede, se odpro vrata in velik črn možak je stopil v kuhinjo, zavil v viharen snežni metež.

„Salamandra! Salamandra!“ je kričal.

Za nobenega se ni zmenil, sklonil se je nad ognjišče in pobrskal s svojo palico po žerjavici v veliko nepriliko bratu Angelu, ki je moral požirati s svojo juho pepel in oglje, ter bi si bil skoraj dušo izkašljal. Črni možak pa je še vedno šaril po ognju in je vpil: „Salamandra! ... Salamandro

vidim!..." in plapolajoči plamen je tresel po stropu njegovo senco, podobno veliki ptici-ujedi.

Vedenje tega gosta je mojega očeta prese-netilo in celo razdražilo. Toda znal se je pre-magati. Vstal je, prtič pod pazduho, stopil je h ka-minu, uprl pesti ob stegna in se pripognil nad plamen.

Ko si je dovolj ogledal svoje razdejano ognjišče in brata Angela, pokritega s pepelom, je izpregovoril:

„Vaše veleblagorodje mi bo že oprostilo, ali jaz vidim tukaj samo izprijenega meniha, pa ni-kake salamandre.“

„Sploh pa,“ je pristavil oče, „mi je malo žal. Zakaj, kakor sem slišal praviti, je to grda žival, kosmata in rogata, z velikimi kremplji.“

„Kakšna zmeta!“ je odgovoril črni možak; „Salamandre so podobne ženskam, ali, pravilneje rečeno, Nimfam, in so bitja popolne lepote. Toda jaz sem prav bedast, da izprašujem vas, ali vidite to-le tukaj. Treba mu je biti filozofu, kdor hoče videti Salamandro, in mislim, da v tej kuhinji pač ne bo filozofov.“

„Utegnili bi se motiti, gospod,“ je oporekel abbé Coignard. „Jaz sem doktor teologije, magister lepih umetnosti; precej sem proučeval grške in latinske moraliste, katerih maksime so mi krepčale dušo v zmedah mojega življenja, in prav posebno sem rabil Boštija za obkladek zoper duševne bolečine. In tukaj-le poleg mene sedi Jakop Vrtiraženj, moj učenec, ki zna naizust sentence Publja Sirskega.“

Neznanec je obrnil proti abbéju svoje rumene oči, ki so se čudno svetile nad orlovskim nosom, in se je uljudneje, nego bi pričakoval od njegovega divjega obraza, opravičeval, da ni na prvi hip spoznal zaslužne osebe.

„Zelo verjetno je,“ je pristavil, „da je ta Salamandra prišla zavoljo vas ali vašega učenca. Videl sem jo prav razločno s ceste, ko sem šel mimo te kuhinje. Bila bi bolj vidna, ko bi bil ogenj živahnejši. Zato je treba dobro netiti, kadar zaslutimo, da je v kaminu Salamandra.“

Toliko da se je neznanec ganil, da bi iz-nova razgrebal pepel, je brat Angelus plašan pokril svojo juho s koncem halje in je zaprl oči.

„Gospod,“ je nadaljeval Salamandrar, „do-volite, da se vaš učenček približa ognjišču in pove, ali ne vidi nad plamenom nekaj ženski podob-nega.“

Tisti hip se je dim, vstajajoč v dimnik, s posebno gracijo zaokrožil in je delal obline, ki bi lahko predstavljale bujno razvite boke, če si vso svojo pozornost do skrajnosti napel, seveda.

Zatorej se nisem kar na lepem zlagal, ko sem rekel, da sem mogoče res nekaj videl.

Komaj sem bil dal ta odgovor, že je za-mahnil neznanec s svojo čez vse mere dolgo roko in me je udaril po rami tako trdo, da sem mislil, zdaj mi je pa zlomil ključno kost.

„Dete moje,“ je rekel takoj z zelo milim glasom, dobrodušno me gledaje, „moral sem na-praviti na te ta krepki vtisek, da ne boš nikoli pozabil, kedaj si videl Salamandro. To je znamenje, da ti je postati učenjak in morda vedež. Sploh sem že iz tvojega obraza ugodno sklepal na tvoj razum.“

„Gospod,“ je pripomnila moja mati, „vsega se nauči, česar se le hoče, in če Bog da, bo duhovni gospod.“

Gospod Jerom Coignard je pridodal, da so mi njegove lekcije kolikortoliko koristile, in moj oče je vprašal tujca, ali gospod ne bi hoteli malo prigrizniti.

„Jaz nimam te potrebe,“ je rekel možak, „in lahko prebijem leto in dan in še čez brez vsakoršne hrane, razun nekega eliksirja, čigar sestava je znana samo modrijanom. Ta sposobnost ni nič meni posebnega; skupna je vsem modrijanom, in znano je, da se je vzdrževal slavni Cardan več let vsake hrane, ne da bi mu bilo to kaj prizadelo. Narobe, njegov duh je pridobil v tistem času prav posebno živahnost. Vendar pa,“ je pristavil filozof, „bom jedel, kar mi ponudite, samo zato, da vam ustrezem.“

In brez okolišev je prisedel k naši mizi.

Isti hip je pomaknil brat Angelus brez vsega šuma pručico med moj in mojega učitelja stol in se je prištulil ravno pravi čas, da dobi svoj del jerebičje pastete, ki jo je moja mati prinesla pravkar na mizo.

Ko je filozof vrgel svoj plašč čez naslonilo pri stolu, smo zapazili, da ima na suknji demantne gumbe. Sedel je ves zamišljen. Senca njegovega nosu mu je padala preko ust, in upala lica so se mu udirala v čeljusti. Njegova mračna volja se je prijela vse družbe. Celo moj dobri učitelj je pil molče. Slišati je bilo samo še fratra, ki je hrustal svojo pasteto.

Ne nadoma je filozof izpregovoril:

„Čim bolj to premišljam, tem bolj sem preverjen, da je prišla Salamandra zavoljo tega-le mladega fanta.“

In pokazal je name s konico svojega noža.

„Gospod,“ sem mu rekel, „ako so Salamandre res takšne, kakor pravite vi, potem me je ta zelo počastila in sem ji jako hvaležen. Ampak, da po pravici povem, sem jo bolj slutil nego videl, in to prvo srečanje je vzbudilo mojo radovednost, ni je pa zadostilo.“

Mojega dobrega učitelja je kar dušilo, ker ni mogel govoriti, kakor bi ga bi bilo volja.

„Gospodine,“ je izbruhnil hipoma proti filozofu, „jaz imam enaipetdeset let, sem licencijant lepih umetnosti in doktor teologije; prebral sem vse grške in latinske pisatelje, ki se niso pogubili v nezgodnih časih ali po človeški zlobi, pa nisem videl še nobene Salamandre, iz česar po vseh pravih našega razuma sklepam, da jih sploh ni.“

„Brez zamere,“ je dejal brat Angelus, ki se je davil z jerebico in strahom. „Oprostite. Ali Salamandre žalibog so, in neki jezuitski pater, čigar ime sem pozabil, je razpravljal o njih prikaznih. Jaz sam sem videl v kraju, ki se kliče Saint-Claude, pri kmetih Salamandro v kaminu, čisto lonca se je tiščala. Imela je mačjo glavo, krastačin život in ribji rep. Izlil sem poln pisker blagoslovljene vode na to zverino in pri tej priči se je razpuhtela v zrak s strahovitim pokom, kakor bi ribo pekel, zavita v oster dim, ki bi mi bil skoraj oči osmodil. In to, kar sem vam povedal, je tako resnično, da mi je brada najmanj teden dni smrdela po ožganem; to priča bolj od vsega drugega, kako zlobne nature je ta žival.“

„Vi, frater, brijete iz nas norce,“ je dejal abbé, „vaša krastača z mačjo glavo ni prav nič bolj resnična od Nimfe tega-le gospoda tukaj. In vrhu vsega je to še gabna izmišljotina.“

Filozof se je zasmejal.

„Brat Angelus,“ je rekel, „ni mogel videti modrijanske Salamandre. Kadar srečajo ognjene Nimfe kapucina, mu pokažejo hrbet.“

„Ho, ho!“ se je zakrohotal moj oče. „Nimfin hrbet, to je še dosti prelepo za kapucina.“

In ker je bil dobre volje, je poslal fratru velik odrezek pastete.

Moja mati je postavila pečenko sredi mize in je porabila priliko, da je vprašala, ali so Salamandre dobre kristjane, o čemer je dvomila,

ker ni svoj živ dan slišala, da bi prebivalci ognja častili Boga.

„Gospa,“ je odgovoril abbé, „več teologov Jezusove družbe je priznalo eksistenco nekega ljudstva incubov in succubov, ki niso pravzaprav demoni, ker ne pobegnejo, če jih poštropimo z blagoslovljeno vodo, in ki jih ne prištevajo zmagoviti cerkvi, zakaj poveličani duhovi ne bi nikakor poizkušali zapeljivati pekove žene, kakor se je pripetilo v Perudžiji. Ampak, če želite moje mnenje, vam povem, da so to vse bolj umazane utvare kakega svetohlinca nego-li nazori modroslovskega doktorja. To smešno vražarstvo moramo sovražiti in obžalovati, da si sinovi svete cerkve, rojeni v luči, ustvarjajo o svetu in o Bogu manj vzvišeno idejo nego si jo je Platon ali Ciceron v poganskem mraku. Bog, to smelo trdim, je manj odsoten v „Scipijonovem Snu,“ nego v teh črnih demonologičnih traktatih, katerih pisci se imenujejo kristjane in katolike.“

„Pazite, gospod abbé,“ je rekel filozof. „Vaš Ciceron je govoril mnogo in z lehkoto, toda bil je banalen duh in ni došel daleč v svetih vedah. Ali ste slišali kedaj o Hermu Trismegistu in o smaragdni plošči?“

„Gospod,“ je rekel abbé, „jaz sem našel jako star rokopis smaragdne plošče v knjižnici séeškega škofa in prej ali slej bi jo bil razrešil, da ni bilo sodnične komornice, ki je šla v Pariz za srečo in je povabila še mene v svojo kočijo. Pri tem ni bilo prav nič coprnije, gospod filozof, in jaz sem se dal voditi samo naravnim čarom:

Non facit hoc verbis: facie tenerisque lacertis
Devovet et flavis nostra puella comis.“

„To je nov dokaz,“ je rekel filozof, „da so ženske velike sovražnice znanosti. Tudi modrijan se mora varovati vsake zveze z njimi.“

„Tudi v postavnem zakonu?“ je vprašal moj oče.

„Posebno v postavnem zakonu,“ je odgovoril filozof.

„Jojmene!“ je vprašal še moj oče, „kaj pa potemtako imajo ti vaši ubogi modrijani, kadar jih prime, da bi se malo posmejali?“

Filozof je dejal:

„Salamandre imajo.“

Na te besede je dvignil brat Angelus svoj prestrašeni nos iznad krožnika.

„Ne govorite tako, dobri gospod,“ je zamomljal; „v imenu vseh svetnikov mojega reda, ne govorite tako! In nikar ne pozabite, da Sala-

mandra ni nič drugega nego hudič, ki se odeva, kakor vemo, v najrazličnejše oblike, sedaj prijetne, kadar se mu posreči, zakriti svojo prirodno grdobo, sedaj ostudne, kadar hoče pokazati svoje pravo bistvo.“

„Vi se varujte, vi, brat Angelus,“ je odgovoril filozof; „in ker se hudiča bojite, ga nikar preveč ne jezite in ga ne drastite proti sebi z nepremišljenim govorjenjem. Saj veste da ima stari Zopernik, veliki Protivnik v duševnem svetu takšno moč, da mora Bog sam ž njim računati. Še več vam povem: Bog, ki se ga je bal, ga je napravil za svojega uslužbenca. Bodite oprezni, frater; onadva delata sporazumno.“

Ko je poslušal to govorjenje, je mislil ubogi kapucin, da vidi in sliši hudiča samega, kateremu je bil neznanec do pike podoben po svojih plame-nečih očeh, svojem krivem nosu, po črni polti in po svoji dolgi, sloki postavi. Njegova duša, že prej prestrašena, se je začela pogrezati v sveto grozo. Zdajci je začutil na sebi kremplje Hudobnega Duha, zatrepetal je po vseh udih, pospravil je v žep, kar dobrih kosov je utegnil, je prav potihoma vstal ter se je splazil, mrmraje zagovore, ritensko do vrat.

Filozof se za to ni zmenil. Potegnil je iz telovnika drobno knjižico, vezano v trd pergamen in jo molil širom odprto svojemu dobremu učitelju in meni. Bil je star grški tekst, poln skrajšav in ligatur; najprej sem mislil, da so kake črne bukve. Ali abbé Coignard si je nataknil očali, je pomaknil knjigo v pravo razdaljo in je začel gladko brati te črke, bolj podobne klopčiču, ki ga je mačka napol odmotala, nego preprostim in mirnim slovkam mojega svetega Janeza Zlatousta, iz katerega sem se učil jezika Platonovega in evangeljskega. Ko je svoje branje končal, je rekel:

„Gospod, to mesto je razumeti tako - le: Učenjaki med Egipčani se uče najprej pisave, ki se imenuje epistolografična, potem hijeratike, katero rabijo hijerogramatiki, in nazadnje hijeroglifike.“

Nato je potegnil očali z nosa in jih je vihtel z zmagoslavnim obrazom, ter je pristavil:

„A, a, gospod filozof, mene ne boste kar tako na lepem. To je vzeto iz pete knjige Stromat, katerih pisec, Klemen iz Aleksandrije, ni vpisan v martirolog iz raznih vzrokov, ki jih je Njegova

Svetost Benedikt XI. z veliko modrostjo obrazložil in katerih poglavitni je ta, da se je ta cerkveni oče v verskih stvareh večkrat motil. To izključenje ga bo pač precej malo prizadelo, če pomislimo, kako zoperno mu je bilo mučeništvo kot filozofu, dokler je še živel. Ljubše mu je bilo pregnanstvo, in skrbel je, da je obvaroval svoje preganjavce zločina, kajti bil je poštenjak od nog do glave. Pisal je ljubeznivo; njegov ženij je bil živahen, njegovo нравno življenje je bilo čisto in celo ostro. Imel je strastno nagnenje za alegorije in za solato.“

Filozof je iztegnil laket, ki se je, vsaj kakor se je meni zdelo, na čudovit način podaljšal, in segel čez vso mizo, da bi vzel mojemu učenemu učitelju knjigo iz rok.

„Zadostuje,“ je rekel, ko je spravljal Stromata v žep. „Vidim, gospod abbé, da razumete grščino. To mesto ste podali dokaj dobro, vsaj po njegovem navadnem in doslovnem zmislu. Jaz hočem odpreti vam in vašemu učencu pot do sreče. Oba vaju najamem, da mi bosta prevajala na mojem domu grške tekste, ki sem jih dobil iz Egipta.“

In okrenil se je proti očetu:

„Upam, gospod pečenjar, da pač dovolite, da vzamem vašega sina k sebi in naredim iz njega učenjaka in poštenjaka. Če bi bilo vaši očetovski ljubezni prehudo, prepustiti mi ga popolnoma, vam bom vzdrževal iz lastnega denarja kuharskega vajenca, da ga bo nadomestoval v kuhinji.“

„Če je vaše blagorodje tako sklenilo,“ je odgovoril moj oče, „vas jaz ne bom oviral, izkazovati mojemu sinu dobrote.“

„Ampak samo, če ne bo njegova duša škode trpela,“ je rekla moja mati. „Priseči mi morate, gospod, da ste pravoveren kristjan.“

„Barba,“ jo je pokaral moj oče, „ti si pobožna in častivredna žena, ampak siliš me, da se moram temu gospodu opravičevati zaradi tvoje neuljudnosti, ki izvira v resnici manj iz tvojega značaja — ta je dober — nego iz zanemarjene vzgoje.“

„Pustite to dobro ženo, naj govori,“ je rekel filozof, „in da bo pomirjena, povem, da sem jako veren človek.“

„Tako je prav!“ je rekla moja mati. „Častiti je treba sveto ime božje.“

(Dalje prihodnjič.)



Listek.

Književnost.

Dr. Ivan Prijatelj: Janko Kersnik, njega delo in doba. (Konec.) IV. Poglavje nam poroča o takratnem slovenskem življenju pri nas. „Dom in Svet“ in „Zvon“ sta mirno izhajala drug poleg drugega in imela iste pesnike: Medveda in Opeko. „Zvon“ je bil zdaj v Funtkovih rokah. To idilično slogu pa je porušila visokošolska mladina z listom „Vesna“ (1892). Tu je nastopil prvič naturalist Govekar, Ivan Robida je bil odkrit in dosleden materialist. Iz tega kroga je izšel tudi Rado Murnik. Ko je „Vesna“ prenehala (1895), sta se preselila Murnik in Govekar k „Narodu“ in končno k „Zvonu“ samemu („Groga in drugi“, „V krvi“), ki je prešel l. 1895 iz Funtkovih v Režkove roke. — Naturalizem pa ni imel dolgega življenja — na dan je stopila nova pesniška generacija: Kette in Cankar in ž njima slovenska „moderna“. — Končno poglavje govori spet o Kersniku in njegovih zadnjih letih († 1897).

Od nasprotne strani (dr. Grafenauer v „Dom in Svetu“) se je Prijatelj očitano, da je v tem II. delu svojega spisa polagal večjo važnost na slikanje naših takratnih političnih in kulturnih razmer, kakor pa na karakteristiko pisatelja Kersnika, da se kratkomalo ni držal naslova „Janko Kersnik, njega delo in doba“; slika da je manj skrbno izdelana od okvirja, „ki se mu je zdel dragocenejši“.

Toda že Grafenauer je svojemu očitku sam pristavil pojasnilo: naše knjigotrske razmere. Prijatelj je moral izrabiti priliko, da je svoje študije o politični in kulturni zgodovini Slovincem spravil na svetlo. „Zapeljal“ ga je k temu bogati material, korespondenca, ki mu je bila na razpolago, čeprav morda res ni kazalo za življenja Levčevega priobčiti njegovih zaupnih kritičnih besed o nekaterih naših političnih veljakah. A pojasnjujejo nam to ravnanje spet: naše knjigotrske razmere. Drugod, pri večjih narodih se prva izdaja v doglednem času razproda, v drugi se pa — če je že čas za to, lahko dostavi, kar prej iz lahko umljive obzirnosti ni bilo mogoče objaviti. Kdaj bo pa pri nas izšla druga izdaja? ...

Vsled Prijateljevega „greha“, da je poleg Kersnika obširno in temeljito obdelal tudi njegovo dobo, smo dobili Slovenci izvrstno zgodovino svojega tedanjega političnega in kulturnega življenja, ki ne bo mogel iti mimo nje nihče, kdor bo hotel res poznati naš novejši razvoj.

In kaj naših časopisov tistega časa, v prvi vrsti „Naroda“ in „Slovenca“, pa tudi nebroj drugih, je moral avtor pregledati, koliko korespondence obdelati, da je zbral ves ta bogati material, s katerim operira!

Posebno posrečeno se mi zdi poglavje, kjer govori o Mahničevem nastopu in o cagavosti in cincavosti našega liberalizma. Naši liberalci so bili prekomodni, da bi bili izkušali stopiti v trajen stik z ljudstvom, kjer bi bili morali izvajati geslo: „S prosveto k svobodi!“ Le izobraženo ljudstvo, ki gre z duhom časa (primerjaj n. pr. le Dance ali Čehe) bo tudi politično tako zrelo, da si bo iz lastnega prepričanja — brez vsake demagogije — volilo napredne može kot svoje zastopnike. Neizobraženi, duševno nesamostojni kmet pa je slepo orodje v rokah duhovščine. Če so hoteli liberalci od teh ljudi dobiti mandate, so morali upoštevati „praktične razmere“ in nekoliko pohinavščiti pred njimi s svojim „krščanstvom“. Sicer pa tudi to ni nič pomagalo, kjer je delal farovž proti njim. Naš kmet je radi svoje neizobraženosti še danes duševni suženj cerkve in farovža ...

„Karakteristika“ Janka Kersnika kot pisatelja na koncu knjige je kratka, a prav dobra. Tako n. pr. opozoritev, kako se je Kersnik naučil bolj realistično gledati na kmeta kakor Jurčič, kjer je vedno „dobri kmet“ ogoljufan od „hudobnega škrica“. Zelo dobra je paralela med Kersnikovo „Kmetško smrtjo“ in Tolstega „Smrtjo Ivana Iliča“. („Naš kmet se smrti ne boji“). Tudi pohlepnost slovenskega kmeta si je upal narisati Kersnik („Testament“ in „Očetov greh“). Spomnimo se Maupassantovih realističnih kmečkih tipov! In pa izreka Octave Mirbeauja, da mu na svetu nihče ni bolj oduren od kmeta in njegove brezobzirne sebičnosti in grabežljivosti, ki se družijo s potuhnjenostjo in neodkritostjo ...

Specialist pa je Kersnik v slikanju naše „jare gospode“, „trške inteligence“, ki ji je geslo in usoda: „Oj rasti, rasti vinska trta ...“

Kersnik se je oprostil vsake romantike: „Njegove povesti so koncipirane in izvedene povsem naravno ... Junaki njegovi so skoraj same konkretne osebe, samo toliko dvignjene iz miljeja, kolikor nosijo na sebi tipične poteze pokoljenja in dotičnega sloja. Dejanje se razvija naravno, skoraj vsakdanje. Z zapletki in nepričakovanimi zapletki Kersnik ne dela senzacij. Interesira samo z razvitkom značajev. Dialog Kersnikov je navadna govorica sama, dvigajoča se nad vsakdanjostjo po pisateljevi duhovitosti in pregnantnosti ... Z eno besedo: Kersnik je v resnici realist.“

Zelo dobra je primera s Turgenjevom, ki je tudi direktno vplival na način Kersnikovega pripovedovanja. Ker pa naše družabno življenje ni bilo tako razvito kakor med Rusi, zato je „Kersnik slovenski Turgenjev bolj v fabuli nego v socialni epiki in satiriki. In ako je Volynskij primerjal Turgenjeva z mogočno slovansko harmonično lepo vzrastlo lipo, bi se mogel Kersnik prisposodobiti njeni veji, polni mladega, mehkega listja, cvetja in vonja, samo dohajajoči do debla, a ne sega-

joči do „kórenin — do filozofije in psihologije slovenskega naroda.“ S to lepo in dobro primero končuje dr. Prijatelj svoje temeljito delo o Kersniku in njegovi dobi.

Dr. Vinko Zupan.

Zapiski.

Božična razstava slovenskih umetnikov. Cela razstava v Jakopičevem paviljonu je lepo aranžirana, pa malo preobilna. Žal, da v teh pretemnih zimskih dneh svetloba ni taka, da bi prišli umotvori do prave veljave. — V veliki srednji sobi paviljona so razvrščena dela v večjih dimenzijah. V zahodni sobi ima večino slik slikar Jama. V dveh stranskih oddelkih so razstavljene manjše stvari. Med razstavljalci se vrste sledeča imena: Franke, Gaspari, Jakopič, Jama, Klemenčič, Magolič, Sternen, Šantelj, Tratnik, Vavpotič, Žmitek. Vsi ti umetniki so ostali v splošnem na istih potih, ki so jih dozdaj hodili. Jakopič ima samo par slik. Dama v naslonjaču je, kar se kolorita tiče, zanimiva in bi zaradi slikarske individualnosti ne našla kmalu para. Križevniška cerkev nam je že znana. Matija Jama, mojster plenera, stopa dosledno svojo začrtano pot in nam slika solnčne pokrajine z veliko intimnostjo in finočo. Tu so večinoma dela, ki smo jih že videli: Dürnstein ob Donavi, breze, stare bajte in drugo. Matevž Sternen je krepka slikarska individualnost. Večkrat suhoparen v tehniki kakor tudi v izbiri motivov, učinkuje vendar s svojo brezobzirno močjo. To se zlasti opaža na sliki „Pri toaleti“. Žal, da na tem umotvoru ni v soglasju ozadje s figuro. Prav krepkega vtiska sta dve večji sliki z motivi iz Bosne. Ivan Vavpotič je jako spreten mojster. Dama s papigo je lepa v kompoziciji, v barvah pa ni povoljno ubrana. Cerkveni interieur je istotako v risbi brez napak. Dobre so primorske krajine in sličica „Vrtnice“. Izborna pa je oljnata slika večje dimenzije „Dela v Ljubljani“. Na nji tišči le preveč v ospredje drevo na desnem bregu; želeli bi tudi nekoliko bolj zračno daljavo. Izredno posrečena pa je struga. Sliko je kupila mestna občina ljubljanska za neprimerno nizko ceno. Magolič je zelo produktiven. Izpopolnjuje se in nudi vedno kaj uspelega. Med to spadajo mnoge njegove drevesne partije in meglene pokrajine. Zlasti pa se mu je posrečila slika „Ob košnji“. Tratnik je razstavil večjo risbo „Delo na polju“. Študije k tej sliki smo videli že reproducirane v „Dom in Svetu“. Iz umotvora diha globok socialni čut, ki preveva vsa Tratnikova dela in je izraz njegove samorasle sile. Klemenčič Franc žalibog ni pokazal svojih najboljših stvari in se na rastavi ne reprenzetira tako kakor bi bilo pričakovati. Izvrsten portretist je, le na žalost se rajši ukvarja z drugimi sižeji. Franke je ostal zvest svoji stari šoli. Njegova dela so marljivo izvršena. Gaspari se reprezentira s štirimi slikami, ki dobro izražajo njegovo individualnost in njegov slog. Delane so na barvast papir kot kombinacija oglja, pastela, gvaša in akvarela. V koloritu je najboljša „Godba na vrtu“ in „Madona“. Šantljev stavec na klopi pred hišo je izrazit vsled krepke tehnike, celoto pa kvarijo nekatere prekričeče barvne partije. Žmitek se ne more iznebiti raznih medlih rožnatih tonov, ki niso samo popolnoma neresnični, temveč tudi neharmonični. Vseeno je zanimiva

njegova slika „Popotnik pod križem“. Poleg slikarjev je razstavil kipar Ropret leseno plastiko, ki bi bila primerna, če bi ne bila okorna. — Ta razstava nima namena, ponašati se kot važna umetniška razstava, prirejena s posebnimi, strogo umetniškimi ambicijami. Je pa poljudna božična razstava, ki naj bi opozorila našo publiko v teh burnih časih tudi na umetnost. —ti.

Dobrodelni koncert „Glasbene Matice“ v proslavo šestdesetletnice vladanja Nj. Veličanstva cesarja se je vršil 2. decembra 1914. Sodelovali so: zbor Glasbene Matice, Cenka Severjeva in Leopold Kovač kot solopceva in na klavirju je spremljal Josip Vedral. Spored je obsegal poleg Haydnove cesarske pesmi skladbe Antona Lajovica, dr. G. Kreka in šest za mešan zbor harmoniziranih narodnih pesmi. Kot najgloblje skladbe so se izkazale pesmi skladatelja Lajovica. Bila je to prava, čista in resnično živa glasbena umetnost, kl je našla svoj višek v zboru „Vodica čista se vila“, v pesmi o tkalcu in še zlasti v karakteristični pesmi starca. Mezzosopran solistke Cenke Severjeve pridobiva na barvi, moči in bujnosti. Z vsa narodno milobo so učinkovale narodne pesmi; zdelo se je temu ali onemu, kot da bi nekatere izmed njih ne bile narodne slovenske. Pa ta utisk je nemara popačen. Resnica bo najbrž taka, da so se poslužili lepih melodij drugi, predno smo jih še mi kot svoje uvaževali. — Zbor je pel s tisto preciznostjo in finočo, katere ga je naučil njegov koncertni vodja M. Hubad. Večer je bil v prazni in kulturno opustošeni Ljubljani prijeten dogodek.

„Novi akordi“. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Ureja dr. Gojmir Krek. — Četrty zvezek trinajstega letnika je izšel decembra 1914. Prinaša krepko koračnico V. Parme „Straža ob Savi“. Z njo ustreže zlasti tistim naročnikom, ki ljubijo lahkokrilo plesno muzo. Zanimiva skladba je mešan zbor Marija Kogoja „Trenotek“. Delo mladega skladatelja kaže nenavadno resno in samosvoje pojmovanje umetnosti. Vasilij Mirk, ki je glasbenim krogom že znan, priobčuje pesem za en glas in klavir „Pravijo ljudje“. Ljubka in lahka stvarca, primerna šibkejšim zborom, je pesem Karla Adamiča „Dekletce, podaj mi roko“, ki se utegne v kratkem vsestransko priljubiti. — Četrtemu zvezku „Novih akordov“ je dodana po vsebini bogata in pisana glasbeno književna priloga. V njej najdemo konec članka dr. Pavla Kozine „Kako sem poučeval petje“, poročila o dunajskih koncertih, obširne ocene ljubljanskih koncertov in glasbenih prirediteljev v Trstu in drugod, rubriko o muzikalnih in književnih novostih, o glasbenih društvih, o slovenskem glasbenem svetu itd. Uredba bogate priloge je vsestranska in bo vsakomur, ki se zanima za glasbo, dobrodošla in potrebna.

Anton Verovšek je 20. dec. 1914 umrl. Spominski list mu prinese „Slovan“ v prihodnji številki. Napisal ga je g. Milan Skrbinšek.

Prevod romana Anatola Francea je prevzel vsled boleznj g. drja Vinka Zupana g. Oton Župančič. V naslovu je izpremenil priimek „Pédauque“ v „Gosjo Nožico“.

Corrigenda. V članku „Anatole France“ beri v prvem stolpcu zgoraj mesto „Malaqueris“ — „Malaquais“. V romanu „Kuhinja pri kraljici Pédauque“ beri v drugem stolpcu zgoraj mesto „iskal“ — „zbral“ in v tretjem mesto „svojega mezinca“ — „mojega“.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17



Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Styria, Waffennrad

Sivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje
(Strickmaschine)

izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplač.



! Adlerjevi pisalni stroji. !

Čeniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi, se izdelujejo po meri točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga šolskih knjig in molitvenikov, slike in slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo, Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek, račun ali na vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vložni denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zmenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice, Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄⁰/₁₀₀

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1912 660 milijonov kron denarnega prometa, 42 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂⁰/₁₀₀

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopja proti 5¹/₄% obrestim in najmanj ³/₄% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane flone domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!